

Uitgave: de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de NCB, en de VB

8/4
apr
199

bijen

MAANDBLAAD VOOR IMKERS

bijen

COLOFON EN INHOUD

Van de redactie

Maandblad voor imkers ISSN 0926-3357

Jaargang 8, nummer 4, april 1999

Uitgegeven door de Imkersbond ABTB, de Limburgse Land- en Tuinbouwbond (LLTB), de Bond van Bijenhouders van de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond (NCB) en de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland (VBBN)

Hoofdredacteur J. Beetsma (t)

Redactie mw. M.L. Boerjan, M.J. van Iersel, A.M. Kuypers, R.H. Molenaar, en M. Schyns.

98 **Vaste medewerkers** mw. N. de Jong, P. Liefbroer, A. Neve, Chr. Smeekens en K. Zoet.

Redactiesecretaris mw. M.J.E.M. Canters

Postbus 198, 6720 AD Bennekom Telefoon 0317 422422

Telefax 0317 424180 E-mail bijenhuis@tip.nl

Serveraansluiting VBBN zoemlijst: listserv@lifenet.nl

Financiële administratie

Spoorlaan 350, 5038 CC Tilburg, telefoon 013 5836350

Bankrelatie RABO-bank Tilburg,

rekeningnummer 18.52.12.077, ten name van 'Bijen'.

Postbanknummer van de bank 10.88.813

'Bijen' verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de 15e van de maand (de juli- en augustusnummers worden gecombineerd).

Oplage 8.200

Tarieven voor handelsadvertenties: op aanvraag bij de redactiesecretaris.

Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod':

f 20,00 per 20 woorden, elk extra woord f 0,50

Betaling bij opgave.

Alle in 'Bijen' gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs. De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren.

Overname van artikelen en illustraties alleen met toestemming van de redactie en dan met bronvermelding.

Kopij, opgave en betaling van advertenties moeten uiterlijk zes weken vóór de datum van verschijning aan de redactiesecretaris worden opgestuurd. Tekst bij voorkeur op een diskette insturen. Zo mogelijk met foto's of dia's.

Vormgeving en opmaak Grafisch Atelier Wageningen

Druk Drukkerij Modern b.v., Bennekom

Bij de voorplaat: Foto's genomen in het Bijenmuseum in de Koloniehof, onderdeel van het themapark 'Land van Weldadigheid te Frederiksoord. Hier wordt de bijenteeltverzameling van Baldi Dekker tentoongesteld. Afsluiting uit Perzië 18^e eeuw, voorzien van een vliegtag. Minder luxe was en is een tegel van gedroogde mest. (Foto Guy Ackermans)

In dit nummer staan we allereerst stil bij het overlijden van onze hoofdredacteur Joop Beetsma.

Het april nummer van Bijen is bijna synoniem met het 'Overlarfnummer'. Het is werkelijk zoals Ko Zoet het in zijn rubriek 'Van imker tot imker' zo treffend zegt: 'De bijenteelt kent elk jaar weer dezelfde ontwikkeling van de volken met elk jaar weer dezelfde handelingen van de imkers'. In deze cyclus is het traditie geworden dat in het aprilnummer een aantal pagina's gereserveerd wordt voor de data en plaatsen waar overgelarfd wordt. Deze keer hebben we, in tegenstelling tot de voorafgaande jaren, de informatie beperkt tot adressen en telefoonnummers. De laatste jaren werd de informatie steeds gedetailleerder en dit nam wel drie tot vier pagina's in beslag. Er blijft nu voldoende ruimte over voor informatie over (alweer) Amerikaans vuilbroed en het toepassen van de darrenraatmethode voor de bestrijding van de varroamijt. Verder is er een artikel over een jeugdimkeres, die zo enthousiast voor het houden van bijen is dat ze er een vriendje voor zou laten lopen.

Marleen Boerjan

Inhoud

In memoriam Joop Beetsma	99
Nieuws van de Ambrosiushoeve	Christ Smeekens 101
In de voetsporen van overgrootvader	Ab Kuypers 102
Bijenplant in beeld	Arjen Neve 104
Van Imker tot imker	Ko Zoet 106
Imkermethoden	Dick Vunderink 108
Imkerpraktijken	Mari van Iersel 109
Verslag Apisticus-Tag	M. J. van Iersel 110
Meldingsplicht in Nederland	van de redactie 112
Koninginnenteelt: het doppenproject ..	M. J. van Iersel 113
Praktijkschema darrenraatmethode	M. J. van Iersel 114
Overlarfdagen 1999	116
Over tradities en gewoonten	Ab Kuypers 118
Verenigingsnieuws	
Bedrijfsraad: Bestuivingsregeling	119
Jaarvergadering ABTB	119
Van de bestuurstafel LLTB	120
Bijgepraat van de bestuurstafel NCB	120
De gezondheidsverklaring	121
Uit de PC van de voorzitter	121
Verslag VBBN vergaderingen	122
Gerard Luttikhuis, een bonte bij	122
Verzekering VBBN	123
VBBN op de NOT	123
Familieberichten	124
Kalender	125
Vraag en Aanbod	126
Adressen	127

Joop Beetsma, kenner van het bijenvolk én het imkersvolk

Het is een zonnige zondagmorgen, de eerste zondag van de lente van 1999 én de zondag na de Algemene Ledenvergadering van de VBBN. Een jaarvergadering overschaduwde door het bericht van overlijden van Joop Beetsma, hoofdredacteur van Bijen. Nog geen drie weken geleden, op een woensdagavond, voelde Joop zich na het avondeten misselijk. Het ging maar niet over, integendeel. Hij is diezelfde avond nog naar het ziekenhuis gebracht, waar een bloedvergiftiging geconstateerd werd. Al snel bleek dat er bij de nieren een groot gezwel zat. Joop heeft de afgelopen twee weken veel geslapen en is vrijdag 26 maart, in het bijzijn van zijn verwanten, overleden. De familie mist in hem een kameraad, de redactie een gedreven hoofdredacteur en de imkerorganisaties een kenner van het bijenvolk en, niet te vergeten, de imkers.

Van Groentje naar Bijen

In het colofon van het septembernummer van 't Groentje' in 1987 (Bijenteelt 89/9) staat onder het kopje 'Hoofdredacteur' voor het eerst de naam J. Beetsma. Joop Beetsma volgde de heer J. Wesdorp op als hoofdredacteur van het maandschrift van de VBBN. Ik heb eventjes dit nummer van het Groentje opgezocht én wat schetst mijn verbazing: de nieuwe hoofdredacteur streeft er naar zo snel mogelijk tot een gemeenschappelijk maandblad te komen. In het najaar van datzelfde jaar wilde hij reeds de eerste vergaderingen beleggen. Dat was Joop! Hij was bereid om zijn brede kennis van de bijenhouderij in te zetten als hoofdredacteur van het maandschrift van de VBBN, maar hij was er voor alle imkers en grenzen van de bijenhouderorganisaties kende hij niet. In zijn eerste 'Van de redactie' schrijft hij dan ook: 'De werkzaamheden van het voorbereiden van het maandblad kunnen over meer redactieleden en vaste medewerkers verdeeld worden; op deze wijze kunnen alle georganiseerde imkers profiteren van de in ons land aanwezige specialistische kennis en ervaring.' Het duurt dan nog tot september 1990 voor we naar Den Bosch afreizen, waar in de stationsrestaurant de eerste besprekingen met de redactie van Bijenteelt, het maandblad van de zuidelijke bonden, plaatsvinden. Er volgen veel vergaderingen, en in januari 1992 is het zover: het eerste nummer van Bijen valt in

de bus van de imkers die lid zijn van de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de NCB en de VBBN. Tot verdriet van Joop is het helaas niet gelukt om ook de ANI bij het maandblad te betrekken.

Voor de eerste redactievergaderingen reden we naar café Terminus bij het station in Den Bosch. Joop zet z'n redactieteam, aangevuld met redactiesecretaris Marga Canters, vormgever Jelle de Gruyter en drukkerij Modern, aan het werk. Bijen moet een vakblad worden voor alle imkers, jong, oud, geleerd en niet geleerd. Van welke bond je lid bent? Daar wordt niet naar gevraagd. Voorop staat dat Bijen een gevarieerd en goed leesbaar blad is, waarin tekst afgewisseld wordt met foto's en plaatjes.

99

Joop Beetsma bij het 100-jarig bestaan van de afdeling Bennekom. Foto Marleen Boerjan

Cultuurverschillen

Het was eigenlijk een logische zaak dat Joop Beetsma hoofdredacteur werd van een vakblad voor alle imkers. Als wetenschappelijk medewerker bijenkunde aan de Landbouwniversiteit Wageningen was hij niet alleen goed op de hoogte van het wetenschappelijk onderzoek met betrekking tot de biologie van het bijenvolk en bijenziekten, maar ook wist hij precies wat er zich zoal in de praktijk afspeelde. Hij was zich zeer goed bewust van het feit dat de bijenhouderij voor veel imkers een hobby is maar kende tevens de vragen van het bedrijfsmatige imkeren. Zijn wortels lagen dan misschien wel in Wageningen, hij stelde zich ten opzichte van de bijenhoudersorganisaties onafhankelijk op. Het deed hem dan ook veel pijn, toen bleek dat er wel degelijk verschillende bijenhoudersorganisaties waren die ieder voor zich herkenbaar in het blad wilden zijn. Vooral in het begin waren de verschillen ook voelbaar tijdens de redactievergaderingen, die toen zeker niet zonder spanningen verliepen. Maar Joop bleef optimistisch, rustig en vooral zichzelf. Het is dankzij deze laatste eigenschappen dat het redactieteam harmonieus samenwerkte, én dat het werk de komende tijd in de geest van Joop voortgezet kan worden.

Het rode potlood

Voor Joop was het essentieel dat de inhoud van *Bijen* een goede balans vormde tussen praktijk en wetenschap. In de redactievergaderingen kwam dit punt dan ook regelmatig aan de orde, vooral omdat er uit het veld wel eens werd opgemerkt dat *Bijen* niet meer voor de 'gewone' imker zou zijn. Sommige

artikelen werden te moeilijk gevonden. Ook dit soort opmerkingen waren stekeligheden, die door Joop op zijn eigen rustige en innemende wijze werden gepareerd. De leesbaarheid stond voorop, op minutieuze wijze heeft hij daar altijd aan gewerkt. In mijn computer vind ik nog een e-mail van 29 november 1998 waarin Joop, naar aanleiding van ingezonden kopij het volgende zegt: 'Op de volgende redactievergadering moeten we toch weer eens bespreken hoe we met de kopij omgaan. We moeten echt technische termen vermijden en buitenlandse termen verklaren. Bovendien moet het redactielid contact opnemen met de schrijver of met iemand die kennis van zaken heeft, als hij of zij iets niet begrijpt.' Hij wilde altijd de laatste drukproef inzien en als je dan dacht dat je alle fouten er uit had gehaald, dan had je het helemaal mis. Hij gebruikte een rood potlood en soms kon het gebeuren dat de proefdruk meer rood dan zwart zag. 'Ach, ik vond die zin niet zo goed lopen. Ik heb hem toch maar aangepast', was dan zijn commentaar.

We zullen zijn rode potlood en zijn regelmatige handschrift dan ook niet missen. Echter, de positieve instelling die Joop Beetsma op het gehele redactieteam heeft overgebracht, is een garantie voor een voortgaande vruchtbare samenwerking.

*Marleen Boerjan,
Mede namens Marga Canters, Mari van Iersel, Ab Kuypers,
Rob Molenaar, Martin Schynts, Jelle de Gruyter van
Grafisch Atelier Wageningen en Harry Bijleveld en Karel
Heij van drukkerij Modern.*

Joop in actie tijdens de viering van het 100-jarig bestaan van de VBBN in het Bijenhuis. Foto Marleen Boerjan

Gebruik van de Bee Booster

De laatste jaren wordt door een aantal fruittelers, tijdens de bloei van het fruit, een Bee Booster (pollen-dispenser) gebruikt om kruisbestuiving te bevorderen. Pollendispensers zijn in Amerika al langer in gebruik. Het is een apparaatje dat voor het vlieggat van de bijenvolken wordt geplaatst waardoor de uitgaande bijen worden gedwongen over een glasplaatje, dat zich in de dispenser bevindt, te kruipen. Omdat het glasplaatje schuin is opgesteld, komt een deel van de terugkerende bijen onder dit glasplaatje terecht. Door de constructie van de dispenser worden deze bijen gedwongen om via de zijkant weer terug in het bijenvolk te gaan. De eerste uren na de plaatsing van de dispenser hebben de bijen problemen met hun oriëntatie op de vliegopening, maar daarna verloopt het af- en aanvliegen zonder veel problemen. Op deze wijze ontstaat er min of meer een scheiding tussen de uitvliegende bijen en de weer terugkomende bijen. Voor het goed functioneren van de dispenser is dit essentieel. Het is dus niet de bedoeling dat de imker de ingangen afsluit of de bijen de mogelijkheid geeft via een andere opening in en uit te vliegen, zoals we enkele keren in de praktijk aantreffen.

De fruitteiler kan voor kruisbestuiving geschikt stuifmeel aankopen, dat in bevroren toestand uit Amerika wordt geïmporteerd. Dit stuifmeel zijn helmknoppen die in Amerika uit bloemen worden verzameld, die nog niet zijn geopend. Als de helmknoppen enkele uren voor gebruik worden ontdooit komt het stuifmeel vrij. Dit stuifmeel wordt in kleine hoeveelheden op het glazen plaatje in de dispenser gebracht, waardoor de uitvliegende bijen dit meenemen naar de bloemen en daardoor bijdragen aan de verbetering van de kruisbestuiving. Als een grote hoeveelheid stuifmeel in een dispenser wordt aangebracht, verzamelen de bijen dit meteen en brengen het in de kast waardoor dit van geen nut is voor bestuiving. Tijdens goede activiteit van de bijen dient het stuifmeel in de dispenser dus regelmatig in kleine hoeveelheden te worden aangevuld. Fruittelers gebruiken de dispenser indien in de boomgaard te weinig vreemd stuifmeel aanwezig is. Dit kan bijvoorbeeld zijn in een boomgaard met te weinig bestuiverrassen of een beurtjaar van de bestuivers.

Geen AVB-sporen

Omdat het stuifmeel in Amerika wordt verzameld van bloemen die nog niet zijn geopend en het stuifmeel niet door bijen verzameld is, kunnen er geen sporen

van Amerikaans vuilbroed in dit stuifmeel aanwezig zijn. Indien stuifmeel, dat door bijen is verzameld, in een dispenser wordt gebruikt is de kans op verspreiding van Amerikaans vuilbroed wel aanwezig. Het gebruik van stuifmeel uit de korfjes van de bijen is voor bestuiving zinloos omdat de kiemkracht van dit stuifmeel nihil is. Bij het verzamelen van stuifmeel voegen de bijen uit de honingmaag wat nectar toe om het stuifmeel plakkerig, te maken. Kort hierna verliest het stuifmeel zijn kiemkracht.

Onderzoek nectar *Dicentra spectabilis* (L)

Sinds 1992 worden imkers in de omgeving van het Brabantse Beek en Donk geconfronteerd met massale sterfte onder hun bijenvolken. Deze sterfte treedt op in de maanden augustus en september. In deze periode staat bij een plantenkweker in deze omgeving *Dicentra spectabilis* (L) (gebroken hartje) in volle bloei. Uit onderzoek door de Ambrosiushoeve is gebleken dat de nectar van deze bloemen giftig is voor bijen. Voor dit onderzoek werd nectar uit de bloemen van de *Dicentra* verzameld. Bijen die gevoerd werden met deze nectar stierven na korte tijd. Bij uitgebreid onderzoek van de gewasmonsters zijn geen residu's van synthetische bestrijdingsmiddelen aangetoond. Dit jaar zal op de Ambrosiushoeve *Dicentra* worden uitgeplant. De betreffende plantenteler stelt hiervoor plantmateriaal beschikbaar. Hierdoor kan bij het onderzoek uitgegaan worden van planten die zeker niet zijn behandeld met bestrijdingsmiddelen, zodat bevestigd kan worden dat de bijen worden gedood door plant-eigen stoffen in de nectar van *Dicentra*.

Steekgedrag van bijen

Uit onderzoek, van bijna 50 jaar geleden, bleek dat bijen nog 18 tot 114 uren leven nadat ze, na een bijensteek, het angelapparaat hebben verloren. Uit een recent onderzoek in Amerika is gebleken dat bijen zonder angel actief blijven in de verdediging van het bijenvolk door het volgen en 'besteken' van mogelijke vijanden.

Uit onderzoek van o.a. de vleugels van de bijen zonder angel bleek dat deze bijen jonger zijn dan de haalbijen en ouder dan de bijen die taken in het bijenvolk verrichten. Het grootste deel van de bijen, die steken zijn dus van de leeftijd van de wachtbijen. Ook nadat deze bijen door een bijensteek hun angelapparaat hebben verloren, blijven deze bijen tot hun dood actief bij de verdediging van het bijenvolk. Bron: *American Bee Journal*, december 1998.

Linda in de voetsporen van haar overgrootvader

Ab Kuypers

Twee jaar geleden schreef Jan Speelziek een 'In Memoriam' over Hendrik Denekamp, een markante figuur uit de Veluwe imkerij, op 105-jarige leeftijd overleden. Nu zit ik tegenover één van zijn achterkleinkinderen. Linda Hamer, twaalf jaren jong, is vorig jaar in zijn voetsporen getreden. Na het volgen van een beginnerscursus, het in bezit krijgen van een eerste bijenvolk, is zij nu één van de jongere imkers van ons land.

'Opa'

Hoewel op eigen houtje imker geworden, speelt opa, feitelijk de overgrootvader van Linda Hamer, op de achtergrond toch zijn partijtje mee. 'Mijn opa was ook imker, hij is heel oud geworden, 105 jaar en had nog altijd bijen. Een paar jaar geleden wilde ik dat wel eens gaan bekijken. Maar voordat dat ik zijn bijen kon zien is hij gestorven, dus daar is nooit meer wat van gekomen. Ik was wel nieuwsgierig geworden.' Opa Denekamp, de opa van Linda's moeder, is het nooit gelukt in de familiekring het imkeren door te geven. Linda: 'Ik heb wel een tante die opa wel eens hielp, maar zij is er zelf nooit aan begonnen. Van haar heb ik nu wel wat oude foto's van mijn opa.'

Heeft de overdracht van zijn liefhebberij twee generaties geduurd, in Linda heeft hij een waardige nakomeling wat betreft de imkerij. In het gegeven dat zij de oude pijp van opa gebruikt, 'hij was nog goed', zit nu ook een praktische herinnering aan haar bekende voorvader. Op haar beurt lijkt zij nu, een stap terug in de elkaar opvolgende generaties, haar vader te inspireren. Maar deze onthulling werd mij pas aan het eind van het gesprek gedaan.

Het begin

Met een ontmoeting tijdens een bijenmarkt met Hennie Kroese, voorzitter van de VBBN, subvereniging Apeldoorn, tijdens welke Linda haar grote interesse voor de honingbijen toonde, is het balletje gaan rollen. Het gevolg was dat zij op aanraden van Hennie een door hem georganiseerde beginnerscursus is gaan volgen. 'Dat was heel interessant. De theorielessen vond ik niet het leukste, de praktijklessen waren dat veel meer. We hebben niet echt examen

gedaan. Tijdens de afsluiting van de cursus werden er wel wat vragen gesteld en werden de diploma's uitgereikt. Het is die avond laat geworden, ik moest de andere dag natuurlijk gewoon weer naar school. Maar voor een keertje was dat niet zo erg.' Het bij de cursus gebruikte 'Werkboek voor de bijenteelt' van Jan Speelziek wordt door Linda nog altijd gebruikt als naslagwerk.

School

Met haar twaalf jaar, bijna dertien, is Linda Hamer niet alleen één van de jongste imkers van ons land, als basisschoolleerlinge heeft zij gezien haar leeftijd 'wel een beetje vreemde hobby'. En of zij straks, eenmaal op de middelbare school, nog voldoende tijd heeft om naast het vele huiswerk enkele bijenvolken te verzorgen is meer een vraag van Pa, dan van haar zelf. Linda is er van overtuigd dat de bijen voor de rest van haar leven een grote rol zullen blijven spelen. Dat haar vriendinnen en klasgenoten in eerste instantie er een beetje vreemd tegenaan kijken, deert haar niet. Onderhand vier spreekbeurten later zijn zij er van overtuigd dat er eigenlijk niet zo veel vreemds aan is.

Eerste volk

Tijdens de cursus kreeg Linda van haar leraar een zwerm als eerste volk cadeau. 'Nee hoor, ik had vorige zomer nog geen volken. Van Hennie kreeg ik een zwerm en van de vereniging een kast in bruikleen. Dit volk heb ik zelf ingewinterd en zal in het voorjaar worden overgezet in een eigen kast. Als de burens niet

'Imker Linda'. Foto A. Kuypers

al te veel bezwaren maken zal dat volk achter ons huis in de tuin komen te staan. Komen er problemen dan gaan we naar een plek, hier vlakbij. De verenigingsstand is nogal ver weg.' De zwerm is door Linda zelfstandig opgekweekt tot een hoofdvolk. 'De zwerm heb ik zelf gevoerd. Wat we tijdens de praktijklessen op de verenigingsstand, vlak bij waar opa woonde, moesten doen, heb ik ook in mijn eigen volk gedaan.' Inmiddels staan er twee fraai geschilderde Simplexkasten in de achtertuin opgesteld, gekregen van een oudere imker na het lezen in de krant over Linda's imkersactiviteiten.

'Vorig jaar werden we opgebeld door een imker, die een beetje gaat stoppen. Hij moest wat materiaal opruimen en had mijn krantenstukje gelezen. Hij heeft toen mijn naam en adres opgezocht en mij die kasten aangeboden, omdat hij het leuk vond dat ik ging imkeren. Mijn vader heeft ze helemaal opgeknapt en heeft ook nieuwe raampjes voor mij gemaakt.' Overigens heeft zij nog een tastbare herinnering aan haar eerste imkersschreden, maar dat vertelde zij mij pas vlak voor mijn vertrek uit Apeldoorn. Van Jan Speelziek kreeg zij bij een bezoek aan hem een oud boek met daarin een opdracht vol aanmoediging. Bescheiden maar trots wordt het boek 'van boven' opgehaald.

Van dochter op vader

Langzaam maar zeker ontbrandt bij vader Hamer het vlammetje. Een seizoen lang op stap met zijn dochter naar cursussen kreeg hij er ook een beetje lol in. Onderhand sluit hij niet uit dat hij misschien zelf ook nog wel eens aan imkeren begint. Voorlopig echter zal zijn belangrijkste rol liggen in het bijstaan van Linda. 'Ja, mijn vader wordt eigenlijk door mij te helpen een beetje meegenomen in de imkerij. In het begin vond hij het eigenlijk wel eng, vanwege de steken natuurlijk. Zelf ben ik nog nooit gestoken, mijn vader al wel een keertje, in zijn hand.' Door voorlopig goed beschermd met kap en handschoenen te blijven imkeren hoopt Linda het aantal bijensteken voorlopig op nul te houden. 'Stel je voor, dat ik er niet tegen kan...'

Het vervolg

Dit jaar zal Hennie Kroese nog als haar mentor optreden. Tevens komt er binnenkort een 'opfriscursus' aan en Linda denkt dat ook zij een vervolgcursus gaat volgen. 'Van het voorjaar gaat Hennie me eerst leren om kunstraat in de raampjes te smelten. Dat hebben we op de cursus nog niet geleerd. Misschien, wanneer er voldoende belangstelling is onder de cursisten van vorig jaar, komt er nog een opfriscursus. Ik ga daar

zeker naar toe. Of ik dit jaar al ga reizen? Ik heb nog geen idee, misschien naar de heide, maar verder weet ik het nog niet. Hier in de buurt staan veel planten in de tuinen, dus ik verwacht wel dat er voor de bijen voldoende te halen zal zijn.'

Gevraagd naar wat zij het leukste in de bijenteelt vindt, antwoordt Linda: 'Ach, ik vind eigenlijk de bijen zelf het leukste, honing vind ik een beetje bijzaak. Overigens heb ik nu al klanten; na mijn spreekbeurt beloofde een juffrouw op school dat zij honing bij mij zou kopen, maar ik heb zelf nog niet geoogst. Ik vind het imkeren eigenlijk ook wel leuk om te doen, omdat er nog maar zo weinig bijenhouders zijn.'

Gemotiveerd

Ondanks haar nog jonge leeftijd is Linda niet alleen lid van de Apeldoornse bijenhoudersvereniging, ze bezoekt tevens verenigingsavonden. Behalve haar leeftijd, ook haar meisje zijn maakt haar tot een bijzondere verschijning tussen al die 'grote-mensen'-imkers'. Linda: 'Oh, nee hoor, ik zit er niet zo mee om tussen allemaal groten te zitten. Ik probeer de lezingen zo goed mogelijk te volgen en wanneer ik iets niet begrijp, dan vraag ik gewoon wat er wordt bedoeld. Ze maken wel eens grapjes tegen mij, maar daar kan ik wel tegen hoor. Ik voel me best op mijn gemak tussen allemaal volwassenen. Zij nemen mij heus wel serieus. Ook het maanblad Bijen vind ik goed te volgen.'

Hoewel nog maar aan het begin van een imker carrière heeft zij nu al het plan imker te blijven: 'Oh, ja zeker, ik ben echt wel van plan om met imkeren door te gaan. Misschien komen er nog wel meer jongeren bij, dat zou leuk zijn. Mijn moeder zegt wel eens, en als je nu eens een vriendje krijgt en je zou moeten kiezen? Dan zeg ik, dat ik voor de bijen kies.'

DE IMMENHOF

Alle bijenteeltmaterialen voor de moderne imker

Aanbieding:
vuren Spaarkast
5 stuks à

f 190,00 per stuk
f 170,00 per stuk

Geopend: Zaterdag van 8.00 - 12.00 uur en na telefonische afspraak. Harremaatweg 36, 3781 NJ Voorthuizen, 0342-472837 / 0653182006

Dracópis amplexicáulis

Uit Amerika

Op het eerste gezicht lijkt deze bijenplant veel op soorten van *Rudbeckia*, die ook veel in tuinen worden aangeplant. Bij de schetstekening die ik van de plant maakte, staat dan ook 'Rudbeckia?'. Na enig determineerwerk kwam ik terecht bij *Dracópis amplexicáulis* Cass., die in Amerika claspleaf coneflower wordt genoemd. 'Stengelomvattende kegelbloem' zouden we haar hier kunnen noemen. De plant komt uit Noord-Amerika en is inheems in een gebied dat zich uitstrekt van Georgia tot Texas met noordelijke uitlopers tot in Missouri en Kansas. Zij komt daar plaatselijk voor en groeit op vochtige arme gronden langs watergangen en wegen en in open graslanden. In het verleden is de plant aanvankelijk onder het geslacht *Rudbeckia* gerangschikt, maar vergelijkend chromosomenonderzoek heeft uitgewezen dat ze in haar eentje toch een apart geslacht vormt.

Eénjarig

We hebben hier te maken met een eenjarige plant die een hoogte van circa 80 cm kan bereiken. De plantenstengel is enkel of vertakt. De daarlangs verspreid staande bladeren zijn rechthoekig tot eirond en hebben een hartvormige voet die de stengel omvat. Aan dat voorkomen heeft de plant haar wetenschappelijke naam te danken. *Amplexicaulis* komt van het Latijnse *amplecti* = omvatten en *caulis* = stengel. De bladrand kan gaaf, veerlobbig of getand zijn.

Lintbloemen en buisbloemen

De bloemen staan in hoofdjes. In een hoofdje vinden we twee soorten bloemen: lintbloemen langs de rand en buisbloemen in het midden. De randbloemen hebben een brede rechthoekige kroon, die aan de onderzijde bezet is met korte omgebogen haren. De bloemkroon is geel en heeft een bruine vlek aan het begin. Tijdens de bloei buigt hij omlaag en geeft de bloeiwijze het zo karakteristieke aanzien. De randbloemen zijn steriel en hebben dus alleen de functie om insecten te lokken.

De middenbloemen zijn tweeslachtig. Ze staan op een kegelvormige bloemhoofdjesbodemp en komen daarop achtereenvolgens van beneden naar boven in bloei. De kegelvorm van de bodem is in het begin van de bloei nog maar laag maar groeit later uit tot een hoogte van bijna 3 cm. Op de bloemhoofdjesbodemp

staat bij elke bloem een vliezig schutblad dat aan de rugzijde en langs de rand bezet is met korte doorzichtige haren. De buisvormige kroon van de middenbloemen eindigt in 5 driehoekige lobben. Aan het begin is de bloemkroon lichtgroen en aan het eind donker purper. Ook de meeldraden en de beide stempels hebben die donkere purperen kleur. De stempels zijn aan de buitenzijde bezet met haren waarmee het stuifmeel uit de tegen elkaar staande helmknoppen wordt geveegd. De bloemen bevinden zich eerst in een mannelijk stadium als het stuifmeel vrijkomt en door de langer wordende stamper naar buiten wordt geduwd, en later in een vrouwelijk stadium als de beide stempels uiteenbuigen, gereed om stuifmeel te ontvangen.

Bijenbezoek

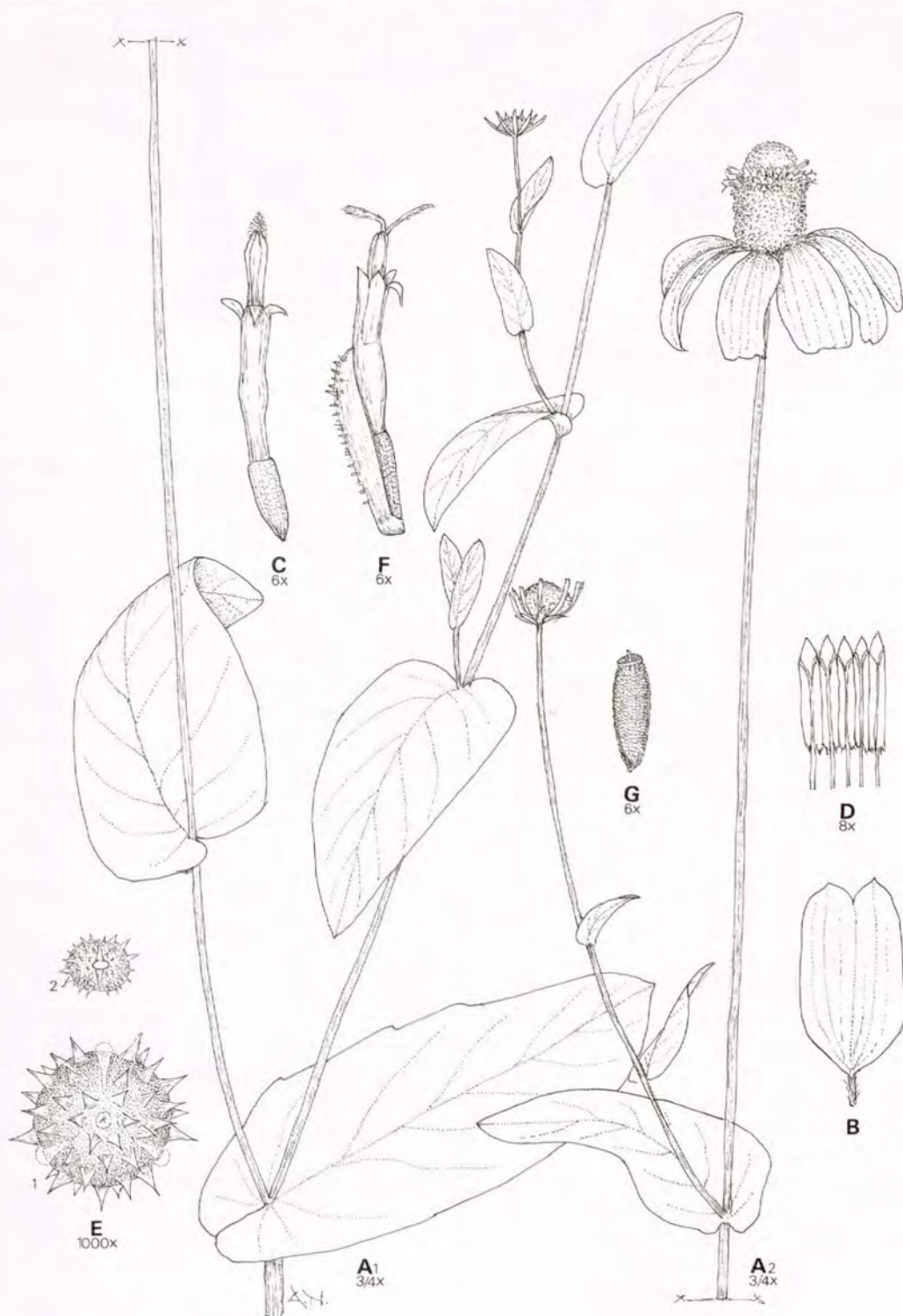
In de prachtige tuin met bijenplanten van de Bijenworf in Lies op Terschelling trof ik een druk bijenbezoek aan op de bloemen van deze bijenplant. Ze verzamelden er stuifmeel en nectar. Het puren van de nectar levert geen moeilijkheden op voor de bijen want de bloemen zijn maar kort. In augustus en september kunnen ze er op terecht. Deze Amerikaan is een prima bijenplant voor de nazomer als de dracht op veel plaatsen in ons land minder gaat worden.

Vrucht

De vrucht is een nootje met daarin één zaadje. Hij is donkerbruin en heeft een geribbeld oppervlak. In doorsnede heeft de vrucht een ronde vorm. Bijzondere inrichtingen voor de verspreiding, zoals we die vaak bij andere composieten aantreffen, heeft deze bijenplant niet. De vruchten hebben geen pappus en ze blijven lang in het zaadhoofdje.

Literatuur

- Dress, W.J. (1961): Notes on the Cultivated Compositae 6. The coneflowers. *Baileya* 9: 67-83.
Perdue Jr., R.E. (1959): The somatic chromosomes of *Rudbeckia* and related genera of the Compositae. *Contr. Gray Her.* 185: 129-162.

Dracopis amplexicaulis (Vahl) Cass. (Syn. *Rudbeckia amplexicaulis* Vahl)

A1, A2 deel van in bloei staande plant; B randbloem; C middenbloem in mannelijk stadium; D opengeslagen meeldraden; E stuifmeelkorrel: 1 polair, 2 equatoriaal; F middenbloem met schutblad in vrouwelijk stadium; G nootje.

Uit de klompen in de boerenkiel

Vernieuwing levert spanning, niet alleen in de maatschappij, maar ook in de bijenteelt. Ik denk hierbij terug aan de manier waarop vroeger een Algemene Vergadering van de VBBN verliep. Het kostte subverenigingen veel moeite om een nieuwe aanpak gereïaliseerd te krijgen. Behoudzucht voerde de boventoon. Op zich is dat niet vreemd. De bijenteelt heeft zijn wortels in de agrarische sector en de werkzaamheden daar waren traditioneel en gericht op continuïteit. Wat de bijenteelt betreft, elk jaar dezelfde ontwikkeling van de volken, elk jaar dezelfde handelingen van imkers. Traditie speelt nog altijd een voorname rol in de bijenteelt. De entourage is landelijk en nog steeds moeten bijenvolken uitwijken naar tuin, bijenpark of volkstuin. Verstedelijking, en nog later imkers met een andere benadering van de bijenteelt knaagden aan de eeuwenoude peilers. Zakelijk(er) ingestelde bestuivingsimkers en imkers met een andere soort bij roerden de trom. Het ging opnieuw gepaard met spanningen. Vrees voor aantasting van het bestaande? Niet terecht, want traditie en affiniteit met zijn bijen zit bij de imker muurvast ingebakken. De volgende stap waar we nu aan toe zijn is het bundelen van de krachten zoals weergegeven in het artikel van Dick Vunderink 'Vijf is te veel'. Het is geen aanslag op een bestaande situatie, want er is al veel over geschreven. Wat het wel bijzonder maakt is dat de vernieuwingsgedachte naar voren wordt gebracht door een bestuurder in plaats vanuit de achterban. Moeilijk vol te houden dat de tijden niet veranderen. Om op het artikel van Dick terug te komen, hij heeft gelijk. Ook in zijn twijfels. Maar nog langer talmen en dromen maakt de bijenteelt vleugellam. Iedereen voelt op zijn/haar klompen aan dat de tijden zijn veranderd, dat er een krachtige organisatie nodig is om de belangen van de bijenteelt uit te dragen. Traditie en het vertrouwde blijven bestaan, alleen in een nieuw jasje. Intern worden de zaken al voortvarend aangepakt en daarmee gaan we door. Het doppenproject is een prachtig voorbeeld. En wie het wil draagt de moderne bijenteelt uit op klompen en in boerenkiel. Daaraan is niets fout. Denk maar eens aan de presentatie van de Nederlandse zuivelproducten. Verloochen nooit je afkomst. De 'Belangen Bijenteelt' onder een noemer is een gezond uitgangspunt om aan te werken. Een ander punt van belang is het telkens weer vinden van personen die bereid zijn om veel vrije tijd te stoppen in het verenigingswerk. Wellicht moet er een sociale paragraaf in de nieuwe organisatie worden opgenomen.

Gelijkwaardige zusterkoninginnen

Langzamerhand beginnen we het zwermen beter te begrijpen, hetgeen iets anders is dan het te beheersen. Makkelijker wordt het pas als we zouden kunnen beschikken over even sterke volken met gelijkwaardige zusterkoninginnen verkregen door gecontroleerde bevruchting. Na controle van een of twee volken weet je dan als imker hoe de rest van de volken op dezelfde stand er (bij benadering) voor staan. Om iets dergelijks te bereiken zouden er vroegtijdig koninginnen beschikbaar moeten zijn, bijvoorbeeld geteeld in een Zuid-Europees land, Met het verdwijnen van grenzen in Europa behoort iets dergelijks tot de mogelijkheden. Een groot voordeel zou zijn dat we dan veel eerder dan bij de eigen teelt kunnen beschikken over jonge bevruchte moertjes. Lage bevruchtigingspercentages door slecht weer behoren dan tot het verleden en bovendien wordt de broedloze periode rond de zwermtijd sterk bekort. Uiteraard komt dit de sterkte van de volken in de zomer ten goede hetgeen bij goed imkerschap een grotere honingoogst kan betekenen. Wellicht dat betere resultaten weer een aanzuigende werking hebben op het aantal imkers. Ik spreek geen voorkeur uit voor een bepaald ras. Centraal staat de idee om vroegtijdig te kunnen beschikken over raszuivere koninginnen met een niet-steeklustige achterban. Je zou een dergelijke ontwikkeling een volgende stap kunnen noemen in het proces van overlarfdagen via doppenproject naar het beschikbaar komen van reeds bevruchte koninginnen. Hoe ik me dit in de praktijk voorstel? Nog niet echt over nagedacht. Wellicht zou de koninginnenteeltcommissie onder een andere naam een centrale rol kunnen spelen door het aangaan van contacten met een of meerdere gerenommeerde telers. Je voorkomt daardoor wildgroei en kan controle uitoefenen. Het zou een volgende stap zijn in doelmatig(er) imkeren en dat is op zichzelf al belangrijk genoeg om niet 'zo maar' aan voorbij te gaan.

Darrenraatmethode en koninginnenteelt

In de meest zuidelijke staten van de Verenigde Staten worden jaarlijks vele duizenden koninginnen gekweekt die daarna hun weg vinden naar imkers in de noordelijke delen van het land. In die gebieden duurt de zomerperiode te kort om zelf koninginnen te kweken en dat te combineren met een rendabele bijenteelt. Dit systeem voldoet al tientallen jaren. Sinds enkele jaren nemen klachten over de kwaliteit van de geleverde koninginnen echter sterk toe. Stille moerwis-

1998 Prices

Spell Bee Company

425 Patterson Road
BAXLEY, GEORGIA 31513
912-367-9352 or 912-367-4179
FAX 912-367-9352

OVER 40 YEARS EXPERIENCE
ALL BEES ARE STATE INSPECTED

ITALIAN QUEENS	PACKAGE BEE w/queen
25 & up\$7.25 ea.	2 lbs.\$26.00
1-24\$9.00 ea.	3 lbs.\$31.00
Queens are Postpaid Shipped Priority and Insured	Packages Shipped F.O.B. From Baxley

Queen tabs, battery boxes, and package strips are available upon request.

Please Call or Write for Truck Prices.
Queens Clipped/Marked Add \$1.00 Each.

Terms: 10% down. Balance due 2 weeks prior to shipping.

seling een paar weken na het invoeren en moederloze volken zijn aan de orde van de dag. De beschuldigen de vinger gaat in de richting van de varroamijt. Zoals bekend wordt vooral het darrenbroed door de varroamijt geparasiteerd. Het aantal darren neemt daardoor niet alleen af maar ook de kwaliteit van de darren loopt terug met het eerder genoemde gevolg. Ook de 'doe-het-zelfers' op koninginnenteeltgebied zijn slachtoffer van deze situatie. Ook bij hen minder vitale darren uit eigen volken. Bovendien zijn de meeste 'in het wild levende' volken door de mijten uitgeroeid en deze volken leverden een welkome aanvulling in het genenmateriaal. Wij mogen ons afvragen hoe de situatie zal worden als bij ons de darrenraatmethode op grote schaal toegepast gaat worden. Worden met de darren dan kind en badwater weggegooid?

Een paar oogstcijfers

Altijd leuk om in de 'honeyroom' van een ander te neuzen. In 1997 behaalden onze Amerikaanse imkercollegaas de volgende resultaten. De totaal oogst bedroeg 192 miljoen pond, een Amerikaanse pond staat gelijk aan 453 gram en dat is 3% minder dan in 1996. Deze hoeveelheid werd bij elkaar gevlogen door 2.58 miljoen volken, 20.000 minder dan in 1996. De gemiddelde oogst per volk bedroeg bijna 75 pond. De imkers op Hawaï spanden de kroon met gemiddeld 146 pond, in de meest noordoostelijke staat Maine werd gemiddeld slechts 19 pond geoogst.

Een hernieuwde kennismaking

Maar geen leuke. De varroamijt is op Terschelling. De meeste imkers willen de mijt niet met chemische middelen te lijf en de darrenraatmethode wordt de route. Joop Beetsma heeft hier op een avond veel informatie verstrekt. Op twee na waren alle leden aanwezig. Het wordt een paar keer slikken en aanpassen. Toch zal ik mijn aanpak van de afgelopen jaren niet veel veranderen. Voorafgaand aan de dracht op de kruipwilt wordt het volk in een broedkamer teruggedrongen met in het broednest een darrenkunstraat. Na afnemen van de honing rond 10 mei wordt de raat met inmiddels verzegeld darrenbroed verwijderd. Gelijktijdig wordt een tweede broedkamer geplaatst met daarin twee raten open broed en daartussen een darrenkunstraat. Door te voeren wordt de koningin naar boven gelokt. Tien dagen later in een tienraams bak een aflegger maken. Alle raten daarin afslaan en alleen de uitgebouwde en belegde darrenraat meegeven. De overige raten broed komen in het oorspronkelijke volk waarin nu een koningin wordt gekweekt. Opnieuw tien dagen later krijgt de aflegger een darrenraat nadat het verzegelde exemplaar is verwijderd. Als deze raat is belegd verhuist deze, op de juiste tijd voor het instappen van de varroamijt, naar het nu praktisch broedvrije volk waarin de jonge koningin aanwezig is. Eventueel aanwezige zwermduppen komen in drieramers en worden daar verder vertroeteld. Bij het overlezen krijg ik het idee dat bijhouden toch wel heel eenvoudig is. Afwachten maar. De praktijk zal het weer leren. U hoort nog.

Het weer in april

Over de periode 1961-1990 geldt als landelijk gemiddelde 154 uren zonneschijn, 50 mm neerslag en voor het midden van het land een gemiddelde maximumtemperatuur van 12,5°C.

Aprilmaanden

Jaar	Zon (uren)	Neerslag (mm)	Max.temp (°C)
1994	normaal	nat (74)	normaal
1995	normaal	droog (30)	zacht (13,5)
1996	zeer zonnig (228)	zeer droog (7)	zeer zacht (15,1)
1997	zonnig	droog (30)	normaal
1998	zeer somber (105)	zeer nat (101)	zacht (13,5)

Geraadpleegd

Dick Vunderink, Vijf is te veel, Bijen 8(1): 3 (1999)
World Honey Market, The American Bee Journal 138(4): 248 (1998)

Drie bijenstanden

Nog even op een rij: drie standen, m'n reisstand op het Bijenpark inmiddels op de wilg; een Buckfaststand in Dadant midden in Amstelveen en een Carnicastand bij ons tweede huisje, bijgenaamd het Landgoed.

Op de wilg valt veel te doen. Bij mooi lenteweer moet de honingbak naar boven als dat nog niet het geval was. Maar het komt net zo goed voor dat volken waarvan ik dacht dat ze het nog wel zouden doen, zo ver zijn ingekrompen dat verenigen alsnog nodig is.

Verklaring zal wel zijn dat ik tegen beter weten in, het volk instandhield gevolgd door nosema. Trouwens, daarvoor houd ik in 1999 m'n hart vast met het natte najaar en de natte kwakelwinter. Ik maak een

108 dergelijke terugval veel minder mee op m'n andere standen en ik acht het mogelijk dat het verschil ontstaat door de overbegrazing op het bijenpark in het najaar en vroege voorjaar. Maar de eerlijkheid gebiedt me te melden dat op het park ook volken van anderen staan die mijn jaloezie opwekken. Dan zou het aan de imker moeten liggen maar ik ben nog niet rijp voor die conclusie.

Oude raat vervangen door kunstraat

Meestal gaan 'bijenpark' bijenvolken in de tweede helft van april naar het fruit in de Beemster. Ik houd ze zo lang mogelijk op een broed- en een honingkamer in de hoop op fruihoning. Geef je ze ruimte dan wordt de opbrengst omgezet in broed. Bij een goed voorjaar is dat niet helemaal vol te houden en krijgen de sterkste volken een tweede broedkamer en daarin komen ook ramen van de andere, die daarvoor kunst-raat terug krijgen. Maar wee degene die de IJs-heiligen heeft uitgevonden. Inmiddels volop tijd voor kunstraat. Mijn streven is 30% raatvervanging per jaar en daarnaast darrenraat in de strijd tegen varroa-geboortebeperving. Nu moet er altijd een raat met open darrenbroed in de kast hangen om de mijt weg te lokken van het werksterbroed.

De Buckfaststand

Bij een mooi voorjaar kan het tijd worden ook de

honingbak op de Dadantkasten te plaatsen. Inmiddels is er in al die tuinen en befaamde Amstelveense plantsoenen voldoende dracht. De Buckfastvolken die goed op maat zijn, zullen elke kunstraat in de onderbak meteen bij het broednest trekken. Ik gebruik altijd een rooster. Ten eerste blijven de raten mooi wit en wat is mooier dan witte verzegelde honingramen. Ten tweede is de honingbak darrenvrij en dan kan ik daaruit straks darrenvrije bevruchtungskastjes vullen. Mijn Dadant-honingkamers bevatten 11 raten tegen 12 in de broedkamer. Daardoor is de bijenruimte te groot en krijg ik mooie spekraten maar als broedruimte is het minder geschikt. Maar pas op, denk niet dat het de moeder bekend is dat ze in zulke ramen eigenlijk niet moet leggen.

De Carnicastand

Van de drie carnica volken gaan er uit politieke overwegingen twee naar de paardebloem. Want sinds ik in de Dordogne van een Franse beroepsimker een potje paardebloemhoning kreeg, heeft mijn vrouw wat meer begrip voor de tijd die ik aan m'n bijen besteed. En de paardebloem bloeit het hele jaar, niet waar?

Normaal gesproken zitten ze al dik in de tweede broedkamer. Ik ben zuinig op deze moeren en op die afstand werk ik voor de zekerheid met twee roosters, met de moeder in de middelste broedkamer. Bij een volgende controle verwissel ik de broedkamers en weer gaat de moeder in de middelste bak. Zwermverhinderende doe ik na terugkeer.

Het derde volk met de beste (zachtaardige) moeder houd ik achter ter voorbereiding (zo nodig stimulering) van de koninginnenteelt. Ik verwacht dat dit een van de Schiermoeren '98 is en daarvan wil ik een aantal F1's in Lemmer laten bevruchten en enkele op deze carnica stand. Ik hoop dat ik al zo vroeg jonge moeren of doppen heb dat ik de paardebloemvolken na terugkomst er een kan geven in het kader van de zwermverhinderende. Maar zo mooi gaat het zelden. Prettige Koninginnedag en op naar de koninginnen-hoogtij!

Varroabestrijding in de bedrijfsmethode (2)

De tussenaflegger

De tussenaflegger heeft een aantal voordelen boven veger en vlieger. Het gehele volk blijft op dezelfde plaats staan. Na enige tijd kunnen hoofdvolk en tussenaflegger weer verenigd worden. De imker heeft de sterkte van deze kunstzwerm wat beter in de hand omdat hij geen vliegbijen verliest aan het hoofdvolk. Bovendien kan hij bij het maken van de tussenaflegger al invloed uitoefenen op het aantal bijen waarmee de tussenaflegger begint door wat ramen af te schudden in de nieuwe onderbak en niet te wachten of het afvliegen wel goed zal verlopen. Zo zal de tussenaflegger eerder sterker worden dan minimaal nodig is. Een tussenaflegger die sterker is dan nodig voelt al snel ruimtegebrek en zal daarom zeker darrenraten willen beleggen. Het gevaar van zwermplannen is in de tussenaflegger gering omdat we hem darrenbroed laten aanzetten en hem dat weer afnemen. Voordat hij de kans krijgt zijn plannen echt door te zetten kan hij alweer verenigd zijn met het hoofdvolk.

Het hoofdvolk

Het hoofdvolk blijft moederloos achter en gaat redcellen bouwen. Een moderne imker zal willen voorkomen dat hieruit jonge moeren worden geboren, want wie wil nou het toeval laten bepalen hoe de kwaliteit van het volk van de jonge moeder zal worden. Om te voorkomen dat er zo'n jonge moeder wordt geboren moeten in het hoofdvolk de redcellen worden gebroken. Dat kan het best op de negende dag na het verwijderen van de oude moeder gebeuren. Ook de laatste mogelijke redcellen zijn dan goed zichtbaar. Enige uren na het breken van alle redcellen zal het volk zich hopeloos moederloos voelen. Dat is een goed moment voor het inhangen van jonge larfjes of aangezette doppen. Het doppenproject van de koninginnenteeltcommissie kan helpen om goed teeltmateriaal in handen te krijgen. Het volk voor de tweede keer doppen laten verzorgen (eerst de redcellen en nu de teeltcellen) heeft ook als voordeel dat de periode om mijten te vangen wordt opgerekt. Het risico dat de kunstzwermen niet op tijd hun vangrannen belegd hebben, wordt hiermee belangrijk kleiner.

Ook al heeft de darrenraatmethode een goed resultaat dan kan het nog nodig zijn een najaarsbestrijding uit te voeren. Het is te zien aan het aantal mijten dat op de onderlegger terecht komt.

Darrenraten leeg maken voor hergebruik

Het vernietigen van al dat broed dat door de bijen met zoveel zorg is opgekweekt is de meest kwalijke kant van deze methode. Het alternatief is evenwel het toedienen van giftige stoffen. Bestrijding met zuren en etherische oliën voegt stoffen toe aan het bijenvolk die daar van nature niet in deze mate voorkomen. Varroabestrijding is altijd kiezen tussen diverse kwade alternatieven. De darrenraatmethode brengt in elk geval geen vreemde stoffen in het bijenvolk.

De reden om de verwijderde ramen darrenbroed leeg te halen, is dat de imker dan de beschikking krijgt over uitgebouwde darrenraten die bij hergebruik gemakkelijker worden belegd. Dat is vooral van belang in de laatste fase van de methode. De kunstzwerm heeft dan niet zo'n zin meer om alweer darrenraat te beleggen, zeker niet als ze daarvoor ook nog eens een vel kunstraat moeten uitbouwen. Het leeghalen van de raten is een onaangenaam werkje, zeker bij darrenbroed dat tegen uitlopen staat. Ik vind het leegruimen het gemakkelijkst gaan bij wat ouder broed. Als het broed nog maar net gesloten is zijn de larven heel kwetsbaar. Ze worden kapotgetrokken bij het uithalen en de restanten die blijven zitten laten zich moeilijk verwijderen. Oudere poppen komen er gemakkelijker uit. De dekseltjes worden op dezelfde manier als bij het ontzegelen van honing met een ontzegelvork verwijderd. Door wat dieper te steken kun je de larven mee uit de cellen trekken. Als er veel mijten zijn, zie je ze al vrij snel over de darrenpoppen lopen. Soms blijven ze in de cellen achter en dan zijn ze veel moeilijker te zien. De uitwerpselen van de varroamijt zijn op de leeggehaalde raat goed te zien en geven een goede indruk van de besmettingsgraad. Tijdens de periode dat de varroamijt in de gesloten cel verblijft en zich voortplant, poept de mijt op een vaste plaats tegen de celwand. In de grote darrencellen is dit gemakkelijk te zien. Het ziet eruit als een hoopje wit meel met een doorsnede van $\pm 1,5$ mm.

Deel 1: Bijen 8(3): 79-80 (1999)

Literatuur

Aantal mijten op onderlegger en volk: Bijen 7(7/8):208(1998)
Zie tabel in Einfach Imkern, Dr. G. Liebig, p. 142.
Tussenaflegger maken: Bijen 6(3): 70 (1997)
Het benodigde aantal darrencellen en de grootte van het volk: Bijen 3(6): 164 (1994)
ADIZ, mei 1998, p.12-14, aug 1998, p.24
Deutsches Bienen Journal, juni 1997, p.12.

Verslag Apisticus-Tag: Amerikaans vuilbroed, een gewone bijenziekte?

M.J. van Iersel

De Landwirtschaftskammer Westfalen-Lippe, Fachbereich Bienenkunde organiseerde in januari de Apisticus-Tag met als titel: 'Amerikanische Faulbrut. Früh erkannt - Gefahr gebannt!' Met andere woorden: Amerikaans vuilbroed. Vroeg onderkend, gevaar geweken!

Amerikaans vuilbroed is een ziekte die door de imkers het meest gevreesd wordt omdat men het idee heeft er niets tegen te kunnen doen. De naam Amerikaans vuilbroed doet vermoeden dat het over een vrij nieuwe bijenziekte gaat. De verwekker van de ziekte, de bacterie *Paenibacillus larvae larvae* is in 1906 in Amerika beschreven. De benaming Amerikaans vuilbroed heeft dus betrekking op de plaats waar deze ziekte voor het eerst wetenschappelijk beschreven is. Het is al een oude bijenziekte waar onze collega's in de Middeleeuwen al mee te maken hadden. Dat deze ziekte zich niet vaker gemanifesteerd heeft, komt doordat onze voorgangers korfimmers waren die hun volken elk jaar nieuwe raten lieten bouwen. Daardoor was de infectiedruk van de bacterie op de volken veel kleiner, zodat de bijen de ziekte als 't ware zelf onder controle hielden.

De sporen in het bijenvolk

Dr. Wolfgang Ritter deed verslag over de verdeling van de vuilbroedsporen in het bijenvolk. De sporen komen van buitenaf in het volk terecht. Ze worden gevaarlijk als ze door de werksters aan de larven gevoerd worden. In de larf verandert de spore in een bacterie. Deze tast de larve aan en de larve sterft. In de stervende larf vormt de bacterie weer sporen die dan door poetsende bijen verder in het volk verspreid worden. Niet alle larven zijn even gevoelig voor de sporen. Of de larf na een besmetting ziek wordt, hangt onder andere af van haar leeftijd. Onderstaande tabel laat dat zien.

Leeftijd van de larf	Wordt ziek bij meer dan
enkele uren	10 sporen
24 uren	100 sporen
48 uren	10 000 sporen
4-5 dagen	10 000 000 sporen

Als een larf ziek wordt door een besmetting sterft ze vaak al binnen 24 uur. De dode larf wordt snel door

de bijen verwijderd. Zo is 60% van het zieke broed al opgeruimd voordat de cellen gesloten worden. Als de zieke larf vóór het ontstaan van sporen uit het volk verwijderd wordt, voorkomt dit een verdere verspreiding door de bijen zelf.

Op de overgang van de honingmaag naar de middendarm, vindt men het honingventiel. Door de werking van dit ventiel kan de bij sporen verwijderen uit de in de honingmaag opgenomen honing. De sporen verdwijnen dan via de ontlasting uit het bijenvolk. Als de filterende werking van het honingventiel onvoldoende is omdat er teveel sporen in de honing aanwezig zijn, worden de larven met besmette honing gevoerd. Bijenvolken hebben een zekere resistentie tegen allerlei ziekteverwekkers. De weerstand tegen Amerikaans vuilbroed bestaat uit een complex van factoren. Daarbij behoren de leeftijd van de larve en de conditie van haar darmkanaal, het voer dat de larven krijgen van de werksters, de werking van het honingventiel en hygiënisch gedrag, zoals het opruimen van zieke larven. Sporen worden door de bijen via honingmaag en lichaamsoppervlak overgebracht, maar veel meer door de imker die manipuleert met raten en materialen. Vooral het verplaatsen van oude raat is riskant. Bij alle oude raten die men op sporen onderzocht, werden deze ook gevonden. Levenskrachtige sporen heeft men ook in kunstraat aangetroffen. Er zijn geen gegevens over het verband tussen kunstraat en uitbraak. Onderstaande tabel geeft een aantal oorzaken aan die tot een besmetting met een uitbraak van de ziekte leiden. De percentages geven aan hoe vaak een bepaalde oorzaak tot een uitbraak leidt.

Overzicht van bronnen van AVB-sporen en de kans op besmetting via deze bron (%)

Oorzaken	Percentage
Roverij	55
Aankoop volken	10
Contact met wasmul	8
Gebruik van besmette kasten	5
Voeren van besmette honing	3
Andere oorzaken	19

Een uitbraak van het vuilbroed is het gevolg van:

- overdracht van een bepaald aantal sporen
- infectiedruk

- virulentie (ziekteverwekkend vermogen) van de stam van *Paenibacillus larvae larvae*
- soort en omvang van de pollenverzorging
- toestand en vitaliteit van het volk
- omvang van de resistentie van het volk tegen Amerikaans vuilbroed

Preventie door voederkransonderzoek

Dr. Werner von der Ohe ging de mogelijkheden van preventie na. Tot nu toe beperkte men zich bij een uitbraak van Amerikaans vuilbroed tot het instellen van een reisverbod en zoeken naar volken met klinische symptomen van de ziekte in het gebied met het reisverbod. Laboratorium-onderzoek bevestigde dat de klinische symptomen inderdaad Amerikaans vuilbroed betroffen. Het zoeken naar volken met klinische symptomen betekent dat volken met een hoge sporenbelasting verborgen blijven en verder kunnen gaan met het besmetten van hun omgeving. Het tijdig opsporen van deze volken en het uitvoeren van saneringsmaatregelen schakelt veel sporen uit en het steeds weer uitbreken van AVB kan gestopt worden. Tot nu toe was er weinig bekend over de mate van verspreiding van de sporen. Als bijenvolken met deze ziekte om weten te gaan, zijn sporen misschien wel over het gehele land verspreid zonder dat we dat weten.

Onderzoek van voederkransmonsters

Op het bijeninstituut in Celle heeft men een methode van onderzoek van honing uit de voederkrans rond het broednest ontwikkeld die gevoelig, betrouwbaar en reproduceerbaar is. Deze methode is al door een groot aantal onderzoekers overgenomen, onder andere door ID-DLO te Lelystad. Sinds 1993 zijn 8.500 monsters volgens deze methode onderzocht. Uit het onderzoek bleek dat de sporen niet in alle volken voorkomen. Dit houdt in dat door het treffen van de juiste maatregelen de sporendruk verlaagd kan worden in gebieden en bij bijenstanden waar deze sporen gevonden worden. Elders zijn ze immers niet aanwezig. Daarmee wordt het gevaar van een uitbraak vermindert.

Resultaten van het onderzoek

Door dit onderzoek kon ook een drempel voor een uitbraak worden bepaald. Als honingmonsters uit de voederkrans minder dan 45 koloniën van deze bacterie per onderzoek opleveren dan is er sprake van een lage besmetting waarbij het waarschijnlijk niet tot een uitbraak van de ziekte komt. Saneringsmaatregelen zijn dan heel goed mogelijk. Bij meer koloniën per

onderzoek is er een hoge besmetting en is de ziekte waarschijnlijk al uitgebroken.

Het onderzoek is ook van belang voor een vroegtijdige herkenning. Voordat het tot een uitbraak komt kunnen de sporen al 3 jaar in een volk aanwezig zijn. Er zijn talrijke gevallen van imkers die zelf de ziekte constateerden en waarbij de sporenbelasting in de honing van het jaar ervoor al zeer hoog was. Een scherp oplettende imker had in dat jaar al kunnen constateren dat er met het broed iets mis was. Het onderzoek helpt ook om na te gaan wat het resultaat is van saneringsmaatregelen.

Preventiemaatregelen

Jaarlijks tenminste 30% van het ratenbestand vernieuwen is een belangrijke preventieve maatregel. Verder mag men geen honing en stuifmeel voeren van onbekende herkomst en vooral roverij vermijden. Bij een lichte besmetting kan men preventief te werk gaan door tenminste 50% van het ratenbestand te vernieuwen, de ramen met voer te verwijderen en te proberen de herkomst van de sporen te achterhalen. Bij een hoge besmetting moet de gehele stand worden gesaneerd. De kunstzwermmethode is daarvoor geschikt.

Solidariteit onder de imkers is bij de bestrijding van Amerikaans vuilbroed belangrijk. Zij komt tot uitdrukking in de bereidheid mee te werken aan onderzoeken en het steun verlenen aan elkaar bij het uitvoeren van saneringsmaatregelen.

De kunstzwermmethode

De kunstzwermmethode komt in het kort hierop neer: het besmette volk wordt in een zwermkist geveegd. Daar laat men het volk hongeren totdat de eerste bijen van de tros vallen. De honingmagen zijn nu leeg en de sporen zitten in de middendarm. Dan laat men het volk in een schone kast met kunstraat lopen. Het volk wordt meteen gevoerd. Activiteit van het volk zoals het uitbouwen van de kunstraten is van belang voor de zelfreiniging van het volk.

De kunstzwermmethode wordt al jaren toegepast om daarmee het gezonde deel van het volk, de volwassen bijen, voor vernietiging te behoeden. De ervaring toont aan dat deze methode succesvol is als hij goed wordt uitgevoerd. Het succes van deze werkwijze, inclusief de reinigings- en ontsmettingsmaatregelen, werd tot nu toe alleen maar vastgesteld door het uitblijven van zichtbare ziekteverschijnselen. Het was tot nu toe onbekend of het bij de sanering met behulp van de kunstzwermmethode om een echte verwijdering van de besmetting met *Paenibacillus*

larvae larvae gaat of dat alleen het aantal sporen in het volk verminderd werd. Omdat bekend is dat vanaf het aantonen van sporen tot aan het uitbreken van de ziekte meerdere maanden tot jaren voorbij kunnen gaan, is het noodzakelijk de veiligheid van de kunstzwermsanering ook bacteriologisch te testen.

Dit onderzoek gebeurde met 22 besmette volken op 8 standen. Monsters werden genomen gedurende de sanering en op aanwezigheid van sporen onderzocht.

Conclusies uit het onderzoek

Dit onderzoek toonde onder meer het volgende aan:

- Bij zichtbaar zieke volken zijn de sporen overal te vinden: op alle onderdelen van de kast, in het stuifmeel en op de bijen. Ook in het darmkanaal.
- Uiterlijk onveranderde larven uit klinisch besmette volken zijn tot een hoog percentage met sporen besmet.
- In de loop van de sanering neemt het aantal sporen in alle onderzochte materialen af.
- Bij een succesvolle sanering zijn bij het afsluitend onderzoek geen sporen meer in het volk aan te tonen, noch op de bijen noch bij de overige materialen.
- De tijd waarin de sporen onder de grens van aantoonbaarheid komen, wordt door het aanwezige aantal sporen bepaald: hoe meer sporen des te langer het duurt voor deze uit het volk verdwenen zijn.
- Een sanering met de kunstzwermmethode is een veilige maatregel. Het gaat daarbij niet alleen maar om een verdunning van de sporenconcentratie; veeleer wordt de ziekteverwekker uit het volk verwijderd.
- Bij zo'n sanering moeten alle volken van een stand betrokken worden om een herinfectie uit te sluiten.

Een nieuwe situatie

Met de nu ter beschikking staande diagnostische mogelijkheden om voederkransmonsters op vuilbroedsporen te onderzoeken, kan men nu zelfs preventief te werk gaan. Met de verbetering van de diagnostiek heeft de imker zelf de kans zijn bijen te beschermen en saneringsmaatregelen te nemen voordat de ziekte uitbreekt. Dit zal tot gevolg hebben dat men over het aangifteplichtig zijn van deze ziekte met de daarbij behorende overheidsmaatregelen - inclusief de schadeloosstellingen - zal gaan discussiëren. Ook maatregelen ten aanzien van ziekten van dieren zijn onderhevig aan een kosten-baten analyse. De imkerij zal zelf met het probleem moeten afrekenen. Omdat het merendeel van de imkers de imkerij als hobby

bedrijft, zal men naar een oplossing moeten zoeken die hiermee rekening houdt. De bestrijding van deze ziekte brengt aanzienlijke kosten met zich mee. Vanuit ecologisch en economisch standpunt is het zinvol dit geld in het behoud van bijenvolken te steken.

Meldingsplicht in Nederland

Naschrift van de redactie

In Nederland is de imker meldingsplichtig als hij/zij klinische symptomen in de volken aantreft. Als AVB aangetoond is, worden volken en materiaal vernietigd.

Ondanks de recente vuilbroed is de besmetting van de Nederlandse bijenstapel niet problematisch. Zolang er geen breed onderzoek naar sporen in bijenvolken op landelijke schaal heeft plaats gevonden, blijft dit slechts een bewering op grond van de afwezigheid van uitbraken. Een landelijk onderzoek naar aanwezigheid van sporen in voederkransmonsters kan hierin duidelijkheid brengen. Als ons land bijna vrij is van sporen moet dit zo blijven en is de 'stamping out' methode de beste oplossing, hoe pijnlijk ook voor de betrokken imkers. De keerzijde van de medaille is dat we voortdurend voederkransmonsters op de aanwezigheid van vuilbroed moeten laten onderzoeken. Ook dat kost een heleboel geld. Met de huidige terugtrekkende overheid zullen de kosten hiervan steeds meer op de imkers verhaald worden. Veel uitbraken van Amerikaans vuilbroed zullen de overheid ertoe brengen de imkers mee te laten betalen aan de pot waaruit de vergoeding voor het ruimen van een bijenstand wordt betaald. Het goedkoopst is het uiteindelijk om Nederland vrij te houden van sporen. Heeft u uw volken nog niet op Amerikaans vuilbroed laten onderzoeken, talm dan niet langer, vraag een monsterset aan bij ID-DLO (het Instituut voor Dierhouderij en Diergezondheid in Lelystad), 0320-238238 en laat tegen een geringe vergoeding een onderzoek doen. Het is in ieders voordeel en belang.

Honing en botulisme

In Trouw stond een bericht over de kans dat zuigelingen door het eten van honing een botulismevergiftiging kunnen oplopen. Henk van der Scheer is op onderzoek uitgegaan en zal in het menummer van Bijen zijn bevindingen publiceren

Het doppenproject

M.J. van Iersel

Op zaterdag 20 februari j.l. werden de eerste resultaten van het doppenproject zichtbaar. In het Bijenhuis in Wageningen werd een bijeenkomst belegd voor imkers die toegezegd hebben deel te willen nemen en voor belangstellenden (± 35 personen). Na een woord van welkom werden de deelnemers geïnformeerd over de concrete inhoud van het project. De doelstelling van het project is het om de toegankelijkheid tot geselecteerd teeltmateriaal voor alle imkers te vergroten. De selectie betreft vooral de eigenschap zachtaardigheid, belangrijk in ons volle Nederland.

Enkele termen

De **verdelers** is de imker die ervoor zorgt dat er uit een teeltkeuzevolk aangepaste larfjes worden geleverd aan de coördinator. Deze larfjes zijn door hem overgelarfd in plastic moerdoppen (systeem Nicot) en in een starter geplaatst. In de starter worden deze larfjes aangenomen en door de werksters in de melk gezet. Het zijn daarmee koninginnenlarfjes geworden die elk bijenvolk verder zal opkweken tot koningin. De **coördinator** is de imker die voor zijn groep het

contact verzorgt met de verdeler. Hij inventariseert in zijn groep hoeveel larfjes er nodig zijn. Hij maakt afspraken met de verdeler over de tijd waarop en het aantal larfjes dat geleverd moet worden. In zijn groep bespreekt hij wat iedereen moet doen om op de afgesproken dag de larfjes te kunnen huisvesten en verder op te kweken. Hiervoor werden instructieboekjes uitgedeeld.

De **teler** is de imker die bij een coördinator in een groep zit en van hem larfjes krijgt om op te kweken tot een koningin die hij dan in zijn eigen volken in kan voeren.

Concrete afspraken zijn niet gemaakt omdat de coördinatoren in hun groep nog moeten vaststellen met welk bijenras men wil gaan werken. Zodra deze coördinatoren hierover duidelijkheid hebben, kunnen zij contact opnemen met de Koninginnenteeltcommissie in de persoon van Jan Charpentier, (073-5037030). Deze zal dan proberen een verdeler te zoeken die zoveel mogelijk aansluit bij de wensen (afstand, soort bijen) van de coördinator en zijn groep. Van de coördinatoren wordt verwacht dat zij met de telers aan het einde van het seizoen evalueren hoe de teelt verlopen is en welke lessen men kan trekken voor het volgende jaar. De Koninginnenteeltcommissie zal deze informatie verzamelen en voor verbeteringen in het volgende jaar gebruiken.

Praktijkschema voor de darrenraatmethode

M.J. van Iersel

Vorig jaar heb ik bij 30 volken met deze methode geprobeerd een varroabestrijding uit te voeren. Dat bracht tamelijk veel extra werk met zich mee. Dit werd niet veroorzaakt door de darrenraatmethode zelf. Sommige volken hielden zich niet aan mijn schema en maakten een individuele behandeling noodzakelijk. Dat was pas tijdrovend. Gelukkig heb ik mijn bijen voor mijn plezier, anders was het echt werken geweest. Al dit werk heeft mij duidelijk gemaakt dat de methode het best werkt met de tussenaflegger.

114

Een schema voor bestrijding

Vorige maand, met een vervolg in dit nummer, heb ik geschreven over het inpassen van de darrenraatmethode in de bedrijfsmethode. Deze keer vul ik dat artikel aan met een uitgewerkt schema. Het is een combinatie van de darrenraatmethode met zwermverhinderende en koninginnenteelt. Het schema ziet er ingewikkeld uit. Het geeft niet alleen de momenten aan waarop de imker iets moet doen, maar het laat ook zien in welk ontwikkelingsstadium het broed verkeert. Dit is van belang om te weten waar de mijten zich bevinden en hoe ze zich zullen gedragen. De darrenraatmethode werkt prima als bestrijding van de varroamijt maar heeft maar kleine marges. Met behulp van het schema kan men zien waar er verschuivingen zijn in het vangen van de mijten als de bijen hun darrenraten niet volgens het schema beleggen. Als de bijen hun darrenraten niet snel genoeg beleggen, kan het zijn dat het broed van de jonge moeder eerder gesloten wordt dan het broed van de vader. Dat is belangrijk om te weten om het succes van de methode te bepalen.

Varroabestrijding zonder koninginnenteelt

Er is geen schema voor een varroabestrijding zonder koninginnenteelt, ook al zal deze methode de voorkeur hebben van de imker die niet aan koninginnen-teelt doet. Voor een schema van deze wijze van bestrijden verwijs ik dan naar Bijen 7(3): 71 (1998). In dat schema kan het woord veger vervangen worden door het woord tussenaflegger en is dan een goede richtlijn.

Toelichting bij het schema

- Kolom 1 bevat een datumindicatie. In een oog-

opslag is te zien in welke tijd van het jaar het hele proces plaatsvindt. Data zeggen meteen iets over dracht en volksoontwikkeling.

- Kolom 2 laat zien hoeveel dagen het gehele proces in beslag neemt. De omliggende nummers geven aan wanneer de imker een handeling moet verrichten
- Kolom 3 geeft met kruisjes aan tot wanneer het broed van de oude moeder wordt gesloten en de varroamijt instapkansen biedt. De rondjes laten zien tot hoelang er mijten vrijkomen uit het broednest van het hoofdvolk. Pas daarna begint een succesvolle bestrijding.
- Kolom 4 en 5 geven de gebeurtenissen in het hoofdvolk weer. Van de darrenraten (D1, D2, D3) is aangegeven in welke staat van ontwikkeling ze zijn. Het is belangrijk om nauwkeurig te weten wanneer de mijten instappen. Op papier is het heel gemakkelijk deze dag precies aan te geven, maar de werkelijkheid is heel wat minder nauwkeurig. Er zijn variaties in de ontwikkelingsstadia van de larven en in de instapmomenten van de mijten. De grijze balken geven aan in welke periode de darrenraten worden gesloten en mijten zullen vangen. In het schema lijkt het alsof de moeder de darrenraat ineens geheel belegd heeft. In de praktijk zal ze er wel wat langer over gedaan hebben, maar de tijd tussen het eerste eitje op de darrenraat en het laatste is zeker niet de gehele tijd dat de raat in het volk hangt.
- Kolom 6 geeft weer wat er gebeurt in de tussenaflegger.

De werkzaamheden van de imker

Dag 1: Een vel darrenkunstraat (D1) wordt in het broednest van het hoofdvolk gehangen. We hebben daardoor een raam over. Kies een raam met voer dat straks aan de tussenaflegger gegeven wordt. Wie problemen heeft met het vinden van de moeder kan twee darrenraten inhangen. Een in de bovenbak, een in de onderbak met een rooster ertussen. Zodra de tussenaflegger gemaakt wordt is aan de belegde darrenraat te zien waar de moeder zit.

Dag 7: De tussenaflegger wordt gemaakt. In de tussenaflegger komt de oude moeder, een raam voer, de inmiddels belegde darrenraat (D1) en de rest wordt aangevuld met kunstraat. De tussenaflegger is goed bruikbaar om het ratenbestand te verjongen. Als de imker eraan twijfelt of het afvliegen van de vliegbeijen de tussenaflegger wel sterk genoeg zal maken,

kunnen er gerust wat jonge bijen uit het broednest worden meegegeven, maar géén broed. Voldoende voer is belangrijk want de moeder moet doorgaan met leggen. We hebben straks immers vangramen nodig en een kunstzwerm met honger kan deze niet produceren. We mogen niet afhankelijk zijn van gunstig weer en een goede dracht.

Dag 16: Het hoofdvolk is op dag 7 moederloos geworden en heeft dus redcellen gebouwd. Deze breken we alle uit. Het volk is nu hopeloos moederloos. Als het bijenvolk dit enige uren later goed beseft, kunnen we er

larfjes uit een teeltkeuzevolk inhangen. Deze larfjes kunnen van het beste volk van de eigen stand komen (selectie op eigen stand), maar ook elders aangekocht of verkregen zijn. Een beschrijving van koninginnen-teelt valt buiten het bestek van dit artikel. In het kort geldt het volgende: De bijen gaan de aangeboden doppen met larfjes van 1 dag oud, verder opkweken. Elf à 12 dagen later is er een jonge moeder te verwachten. Wie het volk in plaats van doppen een stukje raat met open broed heeft aangeboden kan op de 13e dag handelen zoals gebruikelijk bij redcellen. In het schema wordt uitgegaan van doppen met larven van een dag oud. Tegelijk wordt in de tussenaflegger D1 weggehaald. Daarmee is de tussenaflegger vrij van

Zwermverhinderend met tussenaflegger					
Koninginnenteelt					
Varroabestrijding met darrenraten					
1	2	3	4	5	6
datum	dag		Hoofdvolk		Tussenaflegger
			Behandeling	Darrenraten	
mei 13	1	x		D1 inhangen	
14	2	x		D1 uitgebouwd	
15	3	x		D1 belegd	
16	4	x		D1 ei	
17	5	x		D1 ei	
18	6	x		D1 larf	
19	7	x	* Moer in tussenaflegger	D1 larf	Tussenaflegger met D1
20	8	x			D1 larf
21	9	x			D1 larf
22	10	x			D1 larf
23	11	x			D1 larf, mijten gaan erin
24	12	x			D1 gesloten
25	13	x			D1 gesloten
26	14	x			D1 gesloten
27	15	x			D1 gesloten
28	16	o	* Doppen breken, larfjes uit		D1 eruit, D2 erin
29	17	o	teeltvolk inhangen		D2 uitbouw
30	18	o			D2 belegd
31	19	o			D2 ei
1 juni	20	o			D2 ei
2	21	o			D2 ei
3	22	o	D2 inhangen	D2 larf	D3 inhangen
4	23	o		D2 larf	D3 uitgebouwd
5	24	o		D2 larf	D3 belegd
6	25	o		D2 larf	D3 ei
7	26	o		D2 larf	D3 ei
8	27	o		D2 sluit zich, mijten erin	D3 larf
9	28	o	* Jonge moeren lopen uit		D3 larf
10	29	o	D3 inhangen	D3 larf	
11	30	o	Laatste darrenbroed loopt uit		
12	31			D3 larf	
13	32			D3 sluit zich, mijten erin	
14	33			D3 gesloten	
15	34			D3 gesloten	
16	35		bruidsvlucht	D3 gesloten	
17	36			D3 gesloten	
18	37			D3 gesloten	
19	38			D3 gesloten	
20	39		* D3 eruit		
21	40				
22	41				
23	42				
24	43				
25	44				
26	45		Jonge moeder kan gesloten broed hebben		Tussenaflegger
27	46		verenigen met hoofdvolk, na het breken van de doppen		

mijten. Een nieuwe darrenraat (D2) wordt ingehangen, liefst uitgebouwd. Het zou beter zijn D2 eerder in te hangen. De perioden om mijten te vangen zijn dan beter gespreid en dat vermindert het risico van herbesmetting van de tussenaflegger door vervliegen. Maar het is weer een extra ingreep. Dag 16 is ook een goed moment om de vliegopening boven de tussenaflegger goed herkenbaar te maken zodat de nieuwe vliegbijen van het hoofdvolk niet op de tussenaflegger aanvliegen. Dag 11 is daarvoor nog beter geschikt. De

vliegbijen van het hoofdvolk zitten dan al wel beneden. Er is plastic isolatieband in kleuren die heel geschikt zijn om de bijen te helpen bij hun oriëntatie. Het plakband is ook gemakkelijk te verwijderen. Het merkteken is ook nuttig als straks de tussenaflegger weggehaald wordt. De vliegbijen van het hoofdvolk kunnen dan de voor hen nieuwe verlaagde vliegopening sneller vinden.

Dag 22: D2 verplaatsen van tussenaflegger naar hoofdvolk.

De tussenaflegger een nieuwe darrenraat geven.

Dag 28: De jonge moeren kunnen uitlopen. Wie larfjes van één dag oud gebruikt heeft, kan nog een dag te vroeg zijn voor de controle. Voorzichtig werken dus.

D2 kan verwijderd worden uit het hoofdvolk en D3 kan vanuit de tussenaflegger naar het hoofdvolk, maar dit kan ook op een iets later tijdstip. Niet teveel, want dan kunnen er problemen ontstaan met de verkenningvluchten van de jonge moeder.

Dag 39: De bruidsvlucht zal ondertussen wel plaatsgevonden hebben als het weer een beetje mee gezeten heeft. We storen de moeder niet meer bij haar bruidsvlucht als we nu D3 uit het hoofdvolk verwijderen. Bij slecht weer doen we het wegens een nog mogelijke bruidsvlucht wat later, bijvoorbeeld op dag 42.

Dag 45: De jonge moeder kan gecontroleerd worden. Bij grote volken wil het nog wel eens wat langer duren
Vervolg van pagina 115

116

voordat de jonge moeder gaat leggen. Mijns inziens hebben de darrenraten die vanuit de tussenaflegger naar het hoofdvolk gaan een stimulerende werking op het leggedrag van de jonge moeder. Deze controle is ook een goed moment om de tussenaflegger door middel van de krantenmethode te verenigen met het hoofdvolk, nadat we de oude moeder verwijderd hebben. Er kan aardig wat honing in de tussenaflegger zitten. Hij kan dus prima bovenop geplaatst worden als honingkamer. Bij een honingkamer van dit formaat is zeker een rooster nodig. We stuiten hier op een praktisch probleem. In Nederland wordt meestal geïmkerd met een lage honingkamer. Als deze nog op het hoofdvolk staat als de tussenaflegger er bovenop komt, is er veel te veel ruimte als honingkamer. Dat probleem kan opgelost worden door na het slingeren van de voorjaars honing de honingkamer niet terug te zetten. Een andere mogelijkheid is het om de honingkamer bovenop de tussenaflegger te zetten met een rooster. Bij het verenigen komt die honingkamer dan weer gewoon bovenop te staan. Het volk staat na het verenigen op drie broedkamers, meestal rijkelijk veel. Zodra na de zomerdracht het broednest kleiner gaat worden, kan er een verwijderd worden, maar niet te vroeg om zwermplannen door ruimtegebrek te voorkomen.

Rectificatie

In Bijen 8(2): 46-47 (1999) staan foutieve onderschriften bij de foto's. Bij de foto op pagina 46 moet staan: *'Raam aan-geblazen dopjes zoals ze vanuit een starter in een pleegvolk gehangen worden, hier door Bram de Smidt en Jan Jansen, tegenwoordig medewerker en bestuurslid van het koninginnenteeltstation Schiermonnikoog.'* (Foto: Peter Liefbroer.) Bij de foto op pagina 47 moet staan: *'Bram de Smidt laat zien hoe dopjes met een ééndagslarfje in een starter geplaatst worden.'* (Foto: Peter Liefbroer.)

Overlarfdagen

Als in de onderstaande lijst wel een telefoonnummer, maar geen adres vermeld wordt, is dat om te voorkomen dat u onaangekondigd om larven komt. Veelal zal men een kleine vergoeding voor de larven vragen. Van de telers die larven beschikbaar stellen wordt verwacht dat ze de teeltvolken hebben laten controleren op de aanwezigheid van Amerikaans vuilbroed (AVB).

Overlarfdagen carnica

Oldenzaal

Van half mei t/m eind juni kunt u op het carnica proefstation 'Het Hulsbeek' te Oldenzaal elke Zondag terecht voor larven, aangebroede doppen van de carnicalijnen: Celle, 03, Pechetzs (Menge) en Hoffmann. Graag een afspraak maken bij Stef Leushuis in Deurningen, 074-2772489 of bij Johan Olde Dubbelink in Oldenzaal, 0541-515228.

Carnicavereniging Oost-Nederland

Meppen

Zaterdag 5 juni 1999, 14.00 uur. Beschikbare lijnen: Celle en twee verschillende 07 lijnen.

Punt van samenkomen in overleg met de contactpersoon Albert Kooops, De Wulp 75 Vriezenveen, 0546-562523.

Deurningen

G. Lutke Velthuis, 074-2772514. Gedurende het gehele seizoen kunt u hier, na afspraak, larven halen van de carnicalijn Celle.

Glanerbrug

Roelof Waaijer, 053-4612416. Op dit adres zijn, na telefonische afspraak, larven beschikbaar van begin mei tot half juli van de carnicalijnen Celle, 07 en Hoffmann.

Enschede

Op het carnica-proefstation 'De Welle' zijn na telefonische afspraak larven beschikbaar van de carnica-lijnen 07 en Celle. Tevoren telefonisch contact opnemen met Henk Roerink, 053-4327711 of Roelof Waaijer zie bij Glanerbrug.

Brengen van bevruchtungskastjes van Twente naar Lemmer

Vanuit Enschede, Pathmossingel 150 en Vriezenveen, Verzetstraat 54, verzorgd Roelof Werkman, 053-4315349, de transporten van en naar het landbevruchtungsstation Lemmer. De transporten vinden plaats op de volgende data: 22 juni brengen, 6 juli halen en brengen en 20 juli halen. Aanleveren van de kastjes in overleg met Roelof Werkman. Er mogen ook weer 3-raams kastjes worden ingestuurd. Uiteraard voorzien van darrenroostertje.

Overige overlarfmogelijkheden carnica

Op de volgende adressen kunt u, voor zover men thuis is, het hele seizoen terecht (na telefonische afspraak).

J. Kruit, Ter Apel (Gr.), 0599-581471, carnicalijn 07. Ook voor het doppenproject.

E.R. Pieterse, Maarn (Utr.), 0343-441651, verschillende

carnicalijnen.

R. Kakes, Lemmer (Fr.), 0514-562066, carnicalijn 03.

Overlarfdagen Buckfast Belangen Verenigd

Regio Noord

Proefbijenstand De Hondsrug:

Na afspraak met R. Jonker, 0592-261499. Lijn RJ L.

Na afspraak met B. Pranger, 0592-271826. Lijn UG 4092.

Na afspraak met H. Dijkema, 050-5032387. Lijnen HD 217 en HD 391.

Teeltgroep Fiveldal:

8 juni tijdens de bijenmarkt te Eelde.

Verder op telefonische afspraak met A.H. de Wit, 0598-422293. Lijnen: GE9337, GE9350, FI9411.

Teeltstation Ameland:

2e Pinksterdag bij B. Pranger en op 8 juni op de bijenmarkt te Eelde/Paterswolde.

Verder op telefonische afspraak met G. v.d. Velde, 050-5421794. Lijnen: B7(AM) en B32(AM).

Regio Oost

Molenhoek/Heumen: Rijksweg 224.

Zaterdag 25 mei en zaterdag 8 juni.

Gelieve ruim van tevoren uw bezoek aankondigen, 024-3584543. Lijnen: GR 391 en GMH 252.

Regio Zuid

Teeltgroep Zuid:

Na telefonische afspraak met onderstaande personen:

Maarheeze: B. Klöpping, 0495-591828. 4 mei en 15 juni.

Heeswijk: M. v.d. Heuvel, 0413-292603. 11 mei en 8 juni.

Reuver: H. v.d. Berg, 077-4742587. 18 mei en 22 mei.

Etten-Leur: C. Coremans, 076-5014116. 25 mei en 29 juni. Lijn: B171.

Teeltgroep De Vlijtige Bij:

Renesse: C. Boot, 0111-461681. 11 mei, 18 mei en 6 juli. Lijnen: B341, B298 en B131.

Bevruchtungsstations 1999

Zoals gebruikelijk dienen de bevruchtungskastjes vrij te zijn van darren. De vlieggaten moeten zijn voorzien van een geponst darrenroostertje met een doorgangsruijme van maximaal 5,2 mm (contoleren!). Koninginnen in de kastjes mogen wel gemerkt worden, als het maar niet met een merkplaatje is. De kleur van het merkje hoort dit jaar groen te zijn. Een groen stipje dus.

Onder bepaalde voorwaarden accepteert Lemmer kastjes zonder darrenroostertje. Deze voorwaarden zijn dat gebruik wordt gemaakt van kleine éénraamskastjes waarvan de zijanten uit glas bestaan, de zogenaamde EWK's. EWK's waarin darren voorkomen worden geweigerd, ook al gaat het maar om één dar.

'Graag aandacht voor het volgende'

Denkt u aan de juiste hoeveelheid bijen in de kastjes! In een gewone EWK hoort 200 ml bijen. In een kleine (Erlanger)

EWK hoort 60 ml.

Genoeg voedsel is ook belangrijk. De EWK's hebben 500 gram suikerdeeg nodig. Om roverij te voorkomen is het verstandig om suikerdeeg zonder honing te gebruiken. Suikerdeeg is in de handel kant en klaar te koop.

Van de beheerders van de stations wordt verwacht dat ze de darrenvolken laten controleren op de aanwezigheid van AVB. Het bevruchtungsstation Marken accepteert alleen bevruchtungsvolkes die afkomstig zijn van een stal die in 1999 door het ID-DLO te Lelystad is gecontroleerd op de aanwezigheid van AVB.

Carnicastations

Bevruchtungsstation Marken

Op Marken staan dit jaar carnica darrenvolken opgesteld. Op dit moment is nog niet helemaal zeker welke lijn beschikbaar zal zijn. Daarover kan contact opgenomen worden met de beheerder de heer Oortman Gerlings in Edam, 0299-374114. Voor Marken gelden nog steeds dezelfde voorwaarden als in voorgaande jaren. Over deze voorwaarden kan met de beheerder contact worden opgenomen. In het meinumner volgt een korte uiteenzetting naar aanleiding van de overschakeling van Buckfast naar carnica.

Bevruchtungsstation Lemmer

Op dit station staan darrenvolken van de carnicalijn 03. Vanaf half mei kunnen bevruchtungsvolkes worden gebracht op dinsdag- en donderdagavond en op zaterdagmorgen. Het staangeld is f 6,50 per volkje. Hoewel er voorkeur is voor de zogenaamde EWK's zijn ook 3-rammers welkom. Graag tevoren een afspraak maken met de beheerder dhr. Töben, 0514-562386.

Bevruchtungsstation Kreverhille (R.K.H.)

Dit bevruchtungsstation is gevestigd in het grensgebied. Het station is geopend van 1 juni tot 1 augustus. Volkjes kunnen worden aangeleverd tot 25 juli. Om gebruik te maken van dit station moet men lid zijn van de vereniging die dit station beheert. Daarnaast moet per kastje aan staangeld BF 75 of f 4,- worden betaald. Voor inlichtingen: C. Dewindt, Meerdonk België, 00-32-3773-3232 of G. Arens, Hulst Nederland, 0114-314819. Een gezondheidsverklaring is vereist!

Bevruchtungsstation 't Landras'

Dit landras-bevruchtungsstation bevindt zich op de Sprengenberg, in de buurt van Haarle. Het station is geopend in de maanden mei, juni en juli. Voor inlichtingen en het maken van een afspraak kunt u terecht bij de heer L. Asbreuk te Losser 053-5383985.

Over tradities en gewoonten

Ab Kuypers

Het is begin januari wanneer deze regels worden geschreven. Geen tijd van veel activiteiten voor de imker. Hoewel er altijd wel iets te doen is. De agenda, in Bijen 'Bijenkalendar' genaamd, bevat ook maar weinig lezingen of andere bijeenkomsten. Vanuit de regio dus weinig tot geen acties, al zal er voorafgaande aan de ledenvergaderingen van de landelijke bonden in vele afdelingen een jaarvergadering worden georganiseerd. Waarom op dit moment dan toch een pagina 'regio berichten'? Daarom, ach leest u zelf maar.

118

Tradities

De imkerij, vooral die in voorbije tijden, kent vele tradities. Zoals echter overal verdwijnen deze ook hier. Nog maar een enkele keer bemerk je dat mensen bij bepaalde gelegenheden nog een bepaald 'ouderwets' ritueel uitvoeren. Maar eigenlijk kan in het algemeen gesteld worden, dat imkertradities nog slechts en vooral in de geschiedenisboeken voorkomen. Toch kennen wij bij bepaalde gelegenheden gewoontes, bepaalde vaste voorvallen, die dan weliswaar geen traditie genoemd mogen worden maar die je wel zou missen als ze er niet meer waren. Eentje daarvan, die boven het gebruikelijke 'de beste wensen' uitstijgt, hoort voor mij bij de eerste redactievergadering van het jaar.

Ambrosiusviering

Gelukkig kan ik ook nu weer melden dat men in Boekel en omstreken ook vorig jaar de patroondag van Ambrosius niet is vergeten. Mevr. V.d. Linden stelt elk jaar deze bijeenkomst op schrift. Elk jaar krijg ik van Marga Canters dan ook haar verslag 'om er iets mee voor Bijen te doen'. Dus u begrijpt, het was een hele geruststelling, ook in januari 1999 te mogen lezen dat in Boekel op 8 december weer een flink aantal leden van de gelijknamige bijenhoudersvereniging bijeenkwam voor het feest.

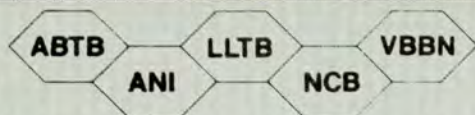
Behalve jubilarissen kon de voorzitter ook nieuwe leden verwelkomen. Een goed begin van het jaar, zo'n bericht. Een zestigjarig jubileum als imker beleefde Martien Cornelissen. Een legpenning is hem ter herinnering uitgereikt. De ambrosiusviering biedt tevens de gelegenheid de uitslag van de bedrijfswedstrijd bekend te maken. Van de 18 deelnemende leden werd Mies Manders de winnaar. Na deze en

andere mededelingen was het tijd voor de pret. Een drankje, een hapje, een optreden en een loterij zorgden voor een gezellig samenzijn. En hiermee kom ik terug op het begin van deze notitie: de traditie. Soms hoor je nog wel eens, dat er iets van is blijven bestaan. In Boekel weten ze in ieder geval wat Ambrosius betekent en dat willen ze weten ook. 'Traditiegetrouw', begint het verslag. Volhouden.

Jaarvergaderingen

Wanneer deze regioberichten het licht op mijn computer zien, zitten we midden in de tijd van de uitnodigingen voor het bijwonen van de jaarlijkse ledenvergadering, of hoe uw club deze ook mag noemen. Want ook uw club doet daar aan mee. Terugblikken en vooruitzien is het parool. Voordat de bijen ontwaken moet het verleden echt tot het verleden behoren en de toekomst van onze vereniging zijn vastgelegd. Hoe saai de jaarverslagen ook mogen lijken, ik mag ze graag nalezen. Ze hebben veel te vertellen. Kijk, als je het jaarverslag mag afsluiten als Imkersvereniging 'Mijnstreek' dat kon doen, dan heb je een leuk cluppie: 'Als je zo'n jaar nog eens de revue laat passeren, mogen we toch constateren dat we een actief verenigingsleven hebben en dat de leden zich 'thuis' voelen. Je merkt het aan de ongedwongen sfeer tijdens de avonden.' Over hun verenigingsorgaan 'Infoblits': 'Ondanks de kosten is het toch allemaal de 'lijm' die ons bindt. Ook het 'thuisblijversfront' maakt op deze manier kennis met onze activiteiten.' En zo is het.

Wat ik me tijdens het neerschrijven van deze woorden realiseer, is dat er zoveel mensen, in zoveel afdelingen actief zijn. Niet alleen met hun clubblad, maar ook voor andere activiteiten. Bezigheden, die zich niets van seizoenen aantrekken. En zo kom ik terug waar ik dit bericht begon. 'Januari, geen tijd voor activiteiten'? Vraag daar maar eens naar aan al die bestuursleden en andere activisten. 'Genoeg te doen', zal hun antwoord zijn. En dat allemaal om voor u en mij een leuke vereniging draaiende te houden.

Bestuivingsregeling 1999

Dick Vunderink, voorzitter Bedrijfsraad

In Bijen 8(3): 88 (1999) werd de stand van zaken rond het overleg over de Bestuivingsregeling 1999 vermeld. De vakgroepen Glastuinbouw en Fruitteelt hebben zich beraden en ons nu meegedeeld dat zij hun bod van + f10 handhaven. Dat acht de werkgroep van de bijenhouderij onvoldoende. Daarmee komt geen overeenkomst tot stand.

Advies

Wij adviseren de leden de volgende prijzen bij inzet van bijenvolken voor bestuiving te hanteren:

- voor open teelten, zoals de boomgaard f55,- voor 3 weken + f3,- per dag bij verlenging.
- voor teelten onder tunnel en glas f50,- per week met een maximum van f300,-.
- in beide gevallen transportkosten van f0,60 per km; afstand bijenstand naar bedrijf teler.

Bij uw imkerorganisatie kunt u een kopie opvragen van het voorgestelde reglement en een overeenkomst.

De adressen treft u aan achterin Bijen.

Jaarvergadering ABTB

Rob Molenaar

De Imkersbond van de ABTB hield op 6 maart j.l. haar Algemene ledenvergadering te Wehl. Voorzitter dhr. B. Visser, heet de aanwezigen welkom en in het bijzonder de heren J. Beekman en F. Heesse, voorzitters resp. van de Brabantse- en Limburgse zuster-organisaties; alsmede de oud-voorzitters van onze Bond de heren G.J. Greve en G. Hollander, die onlangs zijn functie heeft neergelegd. Attent zoals onze praeses altijd is, memoreert hij dat op 28 november j.l., de Bedrijfsraad 50 jaar bestond. Onze Bond blijkt uitstekend te functioneren. Per 31 december 1998 telden we 422 leden, vnl. woonachtig in Overijssel en Gelderland. Afdelingen in Borger en Blaricum zijn buiten deze regio gevestigd. De contributie bedraagt f30,- per jaar + f10,- bijdrage aan de Ambrosiushoeve, maakt: f40,-. De afdelingen van onze bond zijn vrij een hogere contributie vast te stellen om activiteiten in eigen huis te organiseren. Onze secretaris/penningmeester Rien Veldkamp wordt volledig gedechargeerd voor zijn finan-

cieel beleid, waarvoor de voorzitter hem bedankt met applaus van de vergadering. Hij blijkt een zuinig baasje te zijn. De bijenvereniging van de ABTB is dus bijna geheel in het oosten van ons land gevestigd. De structuur van de vereniging wordt dan ook mede door de streek bepaald. De agrarische sector vraagt nu eenmaal om een intensieve inzet met alle facetten van dien. De voorzitter merkt op dat we in 1998 geen studiedag hebben georganiseerd. De geringe opkomst in 1997 te Lelystad ('De wind in de Wilgen'), met voortreffelijke sprekers, heeft ons daartoe doen besluiten. Reden om maar eens een jaar over te slaan. Met betrekking tot de toekomstige ontwikkeling van onze organisatie, wees de voorzitter op een tweetal artikelen in het maandblad Bijen 8(1): 3-4 en Bijen 8(2): 54-55 (1999). Het artikel van Mari van Iersel (Bijen 8(2): 54-55 (1999) 'Op naar 'De Nederlandse Imkersvereniging' heeft irritatie gewekt in onze jaarvergadering. Ik denk niet dat hij de bijenhouderij daar een dienst mee heeft bewezen. Voor een fusie is o.i. geen maatschappelijk draagvlak. 'We moeten gezamenlijk aan het werk' is het standpunt van de vergadering. Eigen ideeën inbrengen! Een verbond van samenwerkende bijenverenigingen creëren, die hun zelfstandigheid behouden in een Federatie. De 'Bedrijfsraad' lijkt het aangewezen instituut om daar invulling aan te geven. En de aanwezigen denken unaniem dat dit moet kunnen, in het belang van de bijenhouderij. Als de goede wil er is, kan het! Daar kunnen nog 'leden van verdiensten' van onze Bijenbonden aan worden toegevoegd. De ABTB is daar voor: 'Federatie Imkerverenigingen Nederland'. Het zal door onze Bond worden ingebracht bij de Bedrijfsraad. De voorzitter memoreert nog eens dat activiteiten in de verenigingen ondersteuning vragen, m.n. in de afdelingen. Het kan de terugloop van leden voorkomen. Een niet onbelangrijk agendapunt betrof de informatie over de honingzemerij. Bijna 2 jaar geleden werd onze voorzitter door de gezamenlijke aandeelhouders van 'de Zuidelijke Bonden' gevraagd, onderzoek te doen naar de mogelijkheid van verkoop van de aandelen. Hij deed hiervan verslag in onze Algemene Vergadering. Daartoe aangewezen door de Bonden, leidde hij tevens de verkoop van de aandelen en de daarmee gepaard gaande financiële aspecten.

Op 4 januari j.l. vond de overdracht van de aandelen plaats. De kopers waaronder de Bonden, hebben een nieuwe B.V. opgericht onder de naam: 'Honey Pack Holding B.V.' Deze is thans eigenaar van het bedrijf 'de Honingzemerij' te Bostel. Na deze informatie, zei de heer Beekman namens de partners dank voor de afhandeling van de verkoop van de aandelen. Tevens deelde hij mede dat de zusterorganisaties instemmen met het besluit van de vergadering om te streven naar een Federatie. Ook het verhuren van volken vraagt nog even aandacht. Slotconclusie van de vergadering: 'Samen sterk aan het werk'. Geen fusie, wel een federatie.

Als uw verslaggever van de ledenvergadering van de ABTB, kan ik daar alleen maar volledig mee instemmen. Er zijn geen op- of aanmerkingen m.b.t. de notulen van de vergadering 1998.

Ons nationaal maandblad moet:

- a. binden, de bij-tjes aan de bijen-vrinden;
- b. de bijenhouderij nationaal behartigen (o.a. suiker en

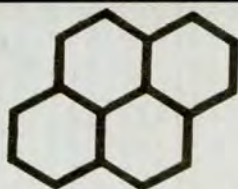
verzekeringen);

c. voorlichten en onderzoek reguleren (Ambrosiushoeve). Regionaal dient naar mening van de vergadering 'Voorlichting en Onderwijs voor de jeugd' haar plaatsje te verkrijgen c.q. te behouden. Moet reizen met bijen mogelijk blijven. Dat vraagt om duidelijke discipline! En stimulerende activiteiten moeten de support daartoe aandragen. Onze Bond van de ABTB-imkers heeft dan ook als slotconclusie: Bedrijfsraad uitbouwen tot 'Federatie Imkersverenigingen Nederland'.

De jaarstukken worden gepresenteerd en op perfecte wijze door onze voorzitter toegelicht. De heer Ravestijn brengt het bestuivingsreglement aan de orde. Er is nog geen antwoord van LTO ontvangen.

In zijn slotwoord brengt de voorzitter dank aan allen die zich in de afgelopen periode hebben ingezet voor de imkers-belangen. Uw verslaggever heeft getracht in een 'nutshell' de belangrijkste facetten weer te geven. Met intens veel dank aan onze voorzitter, die de vergadering op perfecte wijze inhoud heeft gegeven. Bernard, we zijn je weer veel dank verschuldigd.

120

Van de bestuurstafel

Jan Caris

Verslag van de hoofdbestuursvergadering van 27-02-1999.

- Er wordt mededeling gedaan van de instelling van een landelijke werkgroep 'Amerikaans vuilbroed'. In 1999 zal een grootschalig onderzoek plaatsvinden.
- Het bestuur is voor een verdergaande samenwerking tussen de drie zuidelijke bonden; fusie is niet bespreekbaar. Het bestuur is van mening dat publicaties in Bijen over fusie het proces niet in positieve zin beïnvloeden.
- Het bestuur van de Honingzemerij heeft medegedeeld met ingang van 2000 te willen stoppen met het in opdracht van de Bonden distribueren van suiker en met de bijenverzekering. Verder zal op zeer korte termijn worden gestopt met de verkoop van imkersartikelen. Er zal nog overleg gepleegd worden hoe we in het vervolg de bijenverzekering gaan regelen. Aan verzekeringsmaatschappij Végio is gevraagd naar hun standpunt met betrekking tot het meeverzekerd zijn op de polis WA-particulier van het risico van wettelijke aansprakelijkheid in verband met het houden van bijen. Het ontvangen antwoord roept weer nieuwe vragen op. Er zal nader overleg plaatsvinden.
- De voorzitter informeerde de HB-leden over de laatste ontwikkelingen met betrekking tot de verkoop van de Honingzemerij. Afgesproken werd dat de heer J. Slots op de komende algemene vergadering een toelichting op de verkoop zal geven. Het overgrote deel van de vergadering wordt besteed aan de voorbereiding van de algemene vergadering van 28 maart a.s.

Bijgepraat van de bestuurstafel

J. Beekman.

Het voltallige Bondsbestuur vergaderde op 18 februari 1999. De volgende zaken zijn in deze vergadering besproken:

• Bijen maandblad voor imkers

Twee artikelen in Bijen t.w. 'fusie' in het januarinummer en een reprimande voor alle Verenigings/Bondsbesturen in het februarinummer 1999 hebben de aandacht getrokken. Afgesproken is, om e.e.a. te bespreken met de college van de 2 andere Zuidelijke Bonden of er op gereageerd zal worden.

• Ingekomen/uitgaande stukken

- 4 brieven m.b.t. subsidie aanvragen zijn afgehandeld, 2 gewijzigd en 2 ongewijzigd. De onderwerpen waren; schoolbezoek, lezingen en marktbezoek (met of zonder verkoop van bijenproducten).

- 4 aanvragen voor decoraties, 2 gouden en 2 zilveren spelden zijn afgewerkt. De Bondsbestuursleden die het dichtst bij de jubilaris wonen zullen de onderscheidingen uitreiken.

- 3 inhoudelijk dezelfde brieven zijn binnengekomen, n.l. extra aandacht preventie AVB.

Het Bondsbestuur onderschrijft dit volkomen. Zie verder hiervoor de vele zeer goede artikelen in Bijen. Wat men moet doen en zeker wat men moet laten m.b.t. preventie AVB.

- Schrijven Commissie Honing van de VBBN is besproken. Alle keurmeesters van de BvB NCB krijgen van dit schrijven een kopie en het verzoek om zich aan te melden voor deze bijscholing voor het keuren van honing. Namens het Bondsbestuur zal J. Beekman aan deze bijscholing deelnemen.

- Aan 4 verenigingen is een schrijven verzonden met het verzoek om de achterstallige contributie 1998 te voldoen. De boeken 1998 kunnen dan afgesloten worden.

- Brief met het verzoek om medewerking voor het vestigen van een imkerij in Nederland is door het Bondsbestuur niet gehonoreerd.

- Verzoek om het goede Bondsstatuut/reglement en het tekenen van de aanvraag voor *volledig rechtspersoon*, dat naar de notaris moet, door resp. vereniging Alphen en Bladel is afgewerkt.

- Subsidieverzoek vereniging Reusel inzake lezing als kringactiviteit is toegewezen.

- Schrijven van ZLTO voor een bijeenkomst met het onderwerp 'Marktwerving en agrarisch ondernemerschap' zal door de voorzitter afgehandeld worden.

- Stukken m.b.t. het overleg met de 2 collega Bonden zoals besproken is in de Algemene vergadering 1998 zijn in het bezit van A. Rietveld en de voorzitter, ter voorbereiding van het gesprek met genoemde collega's.

• Honingzemerij/Honey Pack bv

De stukken inzake verkoop en lening zijn getekend. Het wachten is op de stukken van de notaris. De verenigingen zijn hierover ingelicht. Zaken zoals verzekering, suikerbestelling en verkoop imkersmaterialen worden geregeld.

• Secretariaat

- De zaak ZLTO en de daarbij behorende huisstijl is aan de orde geweest. E.e.a. wacht op het antwoord van Directie ZLTO wat er verder mee moet gebeuren. Wordt het statuten aanpassen en/of kunnen we met het reglement volstaan?

• Algemene vergadering d.d. 10 april 1999

- Rekening 1998 is gecontroleerd, aangepast en in concept aan het bestuur aangeboden. Is accoord bevonden.

- Idem begroting 2000

- Alle onderdelen voor het jaarverslag 1998 zijn klaar, kunnen via de secretaresse naar de drukkerij.

- Verenigingsvoorstellen zijn niet binnengekomen Termijn van inzending is verlopen!

- De kandidaat voor een bestuursfunctie heeft zich schriftelijk gemeld vlg. de geldende procedure. Er is nog steeds een vacature voor een Bondsbestuurder.

• Verenigingsboek

Het gehele boek is nu aangepast en gaat naar de drukker. Het verenigingsboek zal op de algemene vergadering 1999 uitgereikt worden, bij niet aanwezig zijn in de algemene vergadering wordt het nagestuurd zodat alle verenigingen over relevante gegevens beschikken m.b.t. onze Bond. Gebruik het boek ook!

• Tuinidee 99

Alle voorbereidingen zijn zo goed als klaar, de opbouwplaat is samengesteld, de bemanning van de stand ingedeeld. Een woord van waardering is hier op zijn plaats voor de mensen, ook buiten het bestuur, die al jaren op rij mee helpen om via deze beurs de imkerij helpen te promoten. Het is ieder jaar weer een krachttoer om de zaak rond te krijgen.

• Bestuivingsregeling 1999

C. Havermans doet verslag van het overleg met het LTO Nederland, SBI, NFO. en de imkerij m.b.t. de bestuivingsregeling 1999. Tot op heden is er geen antwoord ontvangen.

• Rondvraag

- Spuitschade in Zeeland, hier wordt geen rapport voor opgemaakt. Reden, niet gemeld volgens de bij onze Bond geldende regels. De dader moet bekend zijn, als er achteraf een rapport gemaakt moet worden.

- Het is opgevallen dat de Ambrosiushoeve niet aanwezig was cq. uitgenodigd op het Symposium te Kalmthout d.d. 6 en 7 februari j.l. Een symposium waar dhr. L. Baeten, voorzitter van een imkersbond bij onze zuiderburen, een toespraak hield, en daarin de Nederlandse imkerij als voorbeeld stelde m.b.t. samenwerking!

- Opmerking is gemaakt of de boomkwekers niet betrokken kunnen worden bij de proefplannen van de Ambrosiushoeve? Komt antwoord op.

• Sluiting

De voorzitter sluit de vergadering om ±17.30 uur.

Indien u vragen cq. opmerkingen over deze rubriek heeft, dan kunt u contact opnemen met het secretariaat: Spoorlaan 350, postbus 91, 5000 MA Tilburg, 013-5836350. Fax 013-5435579. Staat ook in het verenigingsboek.

De gezondheidsverklaring

Er komen op het secretariaat van de VBBN nogal wat vragen binnen over de gezondheidsverklaring. Meestal wordt hiermee bedoeld een verklaring van AVB-vrij zijn van bijenvolken. Daarom nog even de feiten op een rijtje:

• Een gezondheidsverklaring is nodig als u met uw bijen naar het buitenland wilt reizen. Deze verklaring houdt in de praktijk niet meer in dan dat in het gebied van de bijenstand geen reisverbod wegens AVB geldt. Deze wordt afgegeven door de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (RVV). Het hoofdkantoor is gevestigd in Voorburg, 070-3578811. De gezondheidsverklaring wordt momenteel nog kosteloos verstrekt.

• De Verklaring van AVB-vrij wordt verstrekt door het ID-DLO in Lelystad, 0320-238292. U kunt daar testsetjes aanvragen om voerkransmonsters in te doen. Deze worden onderzocht op de aanwezigheid van AVB-sporen. De uitslag van het onderzoek wordt schriftelijk medegedeeld en hiermee kunt u aantonen dat uw onderzochte volken AVB-vrij zijn. Dit onderzoek kost f 15,- per monstersetje (goed voor 6 volken).

• Bij de Ambrosiushoeve in Hilvarenbeek, 013- 5425888, moeten alle uitbraken van bijenziekten gemeld worden.

Uit de PC van de voorzitter

Dick Vunderink

Merkwaardig toch dat wij er altijd van uitgaan dat we tot in lengte van dagen kunnen blijven rekenen op elkaar. Dus ook op een man als Joop Beetsma, altijd beschikbaar en op zoveel plaatsen actief. Dat hoort tot de onveranderlijke dingen, denken we dan, tot we op de realiteit gedrukt worden dat gezondheid niet vanzelfsprekend is. De leeftijd schrijdt voort zodat een 'onvervangbare' collega pensioengerechtigd wordt en toch vervangen wordt. Ik heb me daar meermalen door laten verrassen. Datzelfde gevoel bekruip je als je op de Algemene Vergadering afscheid moet nemen van Frans Janssen als HB-lid. Wie kent Frans Janssen niet? Van drachtplanten, honingkeuring, 'Vrienden van de Ambrosiushoeve', van zijn lezingen en de Expositie in het Bijenhuis. Van dertien jaren in het HB, oude en nieuwe stijl, bestuur Landbouwschap-Bijenteelt, Bedrijfsraad en Ambrosiushoeve. Hoevelen hebben hem niet gebeld om informatie of mening. Ik in elk geval talloze malen. Alleen al voor zijn werk in zijn eigen subvereniging kreeg hij een koninklijke onderscheiding. Je moet wel even slikken als voorzitter als je je realiseert dat hij nu geen enkele vergadering meer zal bezoeken. Maar we kennen Frans goed genoeg om te weten dat hij niet op zijn lauweren gaat rusten. Gelukkig

niet, maar ik zeg ook dat hij er het volste recht toe zou hebben. Nu gewoon eens lekker met je eigen bijen aankeutelen en anderen het werk laten doen. Frans, heel hartelijk dank.

Ook afscheid van Bas van Kuijk. Hij moest tussentijds aftreden wegens voor hem belangrijke veranderingen in zijn werk. Voor ons is dat heel jammer want zijn waarde in het bestuur nam steeds meer toe. Zijn kennis van bestuiving en zijn zakelijke inzicht vormden een belangrijke aanvulling en wat is het goed dat er ook jongeren, nog volop in het 'betaalde' werk, in het HB zitten.

Die opvolgers staan klaar. Jos Plaizier en Henk van der Scheer treden toe tot het HB en hebben al twee vergaderingen bijgewoond, maar wat meer is, ze hebben al goed werk verricht. Hartelijk welkom en ik beloof jullie dat vervelen er niet bij zal zijn.

U weet, ik doe mee in de commissie 'Bedrijfsraad 2000' en als je over de toekomst nadenkt, probeer je helder te krijgen welke veranderingen op ons afkomen. En ik werd daardoor wel wat geïmponeerd. Zoals ik hiervoor al schreef: je gaat er vanuit dat alles zoveel mogelijk bij het oude blijft, maar dat gaat ook hier weer niet op. Natuurlijk zijn alle veranderingen niet even zwaar en sommige bieden boeiende kansen, maar werk betekent het in ieder geval. En veel werk verzetten is best te doen maar het gaat een stuk makkelijker als het efficiënt gaat en met de handen in elkaar. Dat geldt voor het nieuwe HB maar ook voor de vele anderen die op hun plaats het vrijwilligerscorps van de bijenhouderij vormen.

Verslag VBBN vergaderingen

De belangrijkste punten uit de Hoofdbestuursvergaderingen van 27 januari en 3 maart 1999:

- Er wordt nagedacht over de mogelijkheden om een jaarlijkse 'imkersdag' te organiseren op dezelfde dag als de Algemene Ledenvergadering. Lezingen en presentaties zouden een belangrijk onderdeel van deze dag zijn. Tijdens de ALV worden de agendapunten die al vooraf uitgebreid in de groepen en subverenigingen zijn voorbereid, alleen bekrachtigd.
- Het HB beraadt zich op mogelijkheden om politieke druk uit te oefenen om de ernst van spuitschades in Nederland beter in beeld te krijgen en daarmee een verbod van het gebruik van bepaalde middelen.
- De commissie Onderwijs heeft een voorstel voor de opleiding 'leraars bijenteelt' gedaan. Dit wordt verder uitgewerkt, zodat in 2000 de eerste module gegeven kan worden, gevolgd door de tweede module in 2001.
- Naar aanleiding van de Amerikaans vuilbroeduitbraken (AVB) vorig jaar en de concurrentieproblematiek heeft het HB het volgende standpunt bepaald:
 - eigendomsrecht op dracht door anderen dan de eigenaar wordt niet erkend.
 - als er veel volken bij elkaar staan is een gezondheidsverklaring t.a.v. AVB nuttig
 - reguleren van plaatsing is noodzakelijk.

Gerard Luttikhuis, een bonte bij

A.W. Oosterbroek, secretaris VBBN Groep Overijssel-Oost
In Imkersland is Gerard Luttikhuis geen onbekende. Maar in Twente, dus zeg maar in de Groep Overijssel-Oost, is Gerard een begrip. Ook in Wageningen is hij zeer wel bekend. In positieve zin, dan wel te verstaan. Zo bekend als de bonte bij, en zoals een ieder weet is een bonte bij een uiterst zeldzame verschijning. Nou, zo iemand is Gerard Luttikhuis.

Dat Gerard zich voor de imkerij als geheel, maar voor de VBBN in het bijzonder, zo geweldig heeft ingezet, is zelfs de Koningin ter ore gekomen. Zoiets blijft dan natuurlijk niet zonder gevolgen. Zo gebeurde het dat op het Gemeentehuis van Oldenzaal het bericht binnenkwam dat het Hare Majesteit had behaagd hem te benoemen tot lid inde Orde van Oranje-Nassau. Dat was wel even iets heel bijzonders. Vandaag de dag wordt men niet meer automatisch 'geridderd'. Die tijd is voorbij. En het was bovendien heel bijzonder omdat het op een gewone door-de-weekse dag gebeurde. het was geen Koninginnedag. Op 28 januari stond dus de burgemeester bij de familie Luttikhuis op de stoep, maar hij niet alleen. Van het Hoofdbestuur VBBN waren daar de heren D. Vunderink en G. van Westhreenen. Verder het bestuur van Groep Overijssel-Oost en de vertegenwoordigers van diverse commissies die in deze groep werkzaam zijn. Ook veel familie uiteraard. Een groot feest dus. De burgemeester

bleek precies te weten wat Gerard allemaal voor de imkerij deed en doet. Van de Koningin zelf gehoord natuurlijk. En ook wat Gerard te maken heeft met de nationale sport van Twente: Het Klootschieten. Hoe het mogelijk is weet geen mens, maar mevrouw Luttikhuis had 'toevallig' wat voor bij de koffie in huis. En van haar mocht hij die dag dat slobberpak aan dat wij zo goed van hem kennen. Buitengewone mannen hebben kennelijk ook altijd buitengewone vrouwen. Vrouwen die elke situatie haarscherp aanvoelen. Dat vond Gerard ook. Kennelijk vindt hij dat al jaren, en daarom schonk hij zijn vrouw alle bloemen die werden aangedragen.

Verzekering VBBN

Collectieve verzekering

Bijenkasten met inhoud zijn verzekerd tegen schade als gevolg van brand, storm of diefstal. De maximale uitkering per kast is f200 - de maximale uitkering per keer is f1000. Imkersmaterialen en lege kasten vallen niet onder de verzekering. Er geldt een eigen risico van f100,- per gebeurtenis. Schade als gevolg van vandalisme wordt niet vergoed.

Attentie: U bent pas verzekerd zodra uw contributie op onze rekening is bijgeschreven. De besturen maken wij erop attent dat volken, die eigendom zijn van de subvereniging niet onder de Collectieve Verzekering vallen, tenzij de subvereniging als zodanig contributie betaalt.

WA-Verzekering

Ieder lid is WA-verzekerd, voor het geval zijn of haar bijen letsel toebrengen of schade aanrichten. Hieronder wordt niet verstaan de schade door vervuiling van kassen, wel doktersrekeningen voor iemand die behandeld moet worden als gevolg van bijensteken, schade die wordt geleden aan bijvoorbeeld kleding, bril of sieraden door paniekreacties bij bijensteken, en dierenartskosten voor gestoken honden, paarden of andere huisdieren. Wel moet bewezen zijn wiens bijen deze schade hebben aangericht, m.a.w. het slachtoffer moet de imker aansprakelijk stellen. Deze WA-verzekering geldt ook voor besturen en leden van subverenigingen voor schade veroorzaakt tijdens het uitoefenen van hun taak voor de vereniging. De WA-verzekering kent een eigen risico van f250.

Bijenstalverzekering

Onze verzekeringsmaatschappij biedt de mogelijkheid om uw bijenstal te verzekeren tegen brand en/of stormschade. De tarieven zijn bij het algemeen secretariaat op te vragen. In geval van schade heeft de verzekerde de keuze tussen:

- A Regeling op basis van verkoopwaarde;
 - B Regeling op basis van herbouwwaarde - mits verzekerde binnen zes maanden na de schadedatum besluit tot herbouw of herstel over te gaan.
- Bij stormschade geldt per gebeurtenis een eigen risico van f250.

Geïnteresseerden kunnen contact opnemen met het Algemeen Secretariaat, 0317-422422, fax 0317-424180, E-mail: bijenhuis@tip.nl.

Verzekering van imkersmaterialen

Voor zover de inboedelverzekering van een depothouder de winkelinventaris niet dekt, kan een aparte verzekering worden afgesloten. De premie bedraagt f2,75 per f1000. Deze verzekering geldt ook voor individuele leden die hun imkersmaterialen willen verzekeren tegen schade ten gevolge van brand, storm of diefstal.

Wat is niet verzekerd?

We hebben geen juridische bijstandsverzekering. Wel is het algemeen secretariaat bereid en in staat te helpen bij geschillen met burens en overheid inzake overlast van bijen. Ook kunnen er geen schadeclaims ingediend worden bij bijensterfte door ziekte of spuutschade (wel altijd melden bij het Algemeen Secretariaat VBBN en het centrale meldnummer 013-5425888). Als bekend is wie er gespoten heeft, kan een schadeclaim worden ingediend via de WA-verzekering van de dader.

Een jeugdige gebruiker van de CD. Foto: Roel ten Klei

VBBN op de NOT

De stichting PR Land- en Tuinbouw, waarmee de VBBN al jaren een goede relatie heeft, bood ons de gelegenheid om onze CD-rom 'De wondere wereld van de honingbij', onder de aandacht te brengen van onderwijzers op de Nederlandse Onderwijs Tentoonstelling (NOT). Wij kregen een deel van de grote 't Kleine Loo'-stand. Als je op een dergelijke beurs staat, kom je natuurlijk ook mensen tegen die onze CD-rom al in gebruik hebben. Het doet je dan goed om zoveel positieve reacties te krijgen over het gebruik op scholen en leraren te spreken die zeer enthousiast zijn en erg blij zijn met deze compact disk. Totaal werd de stand bezocht door zo'n 15.000 personen die allemaal direct of indirect met het onderwijs te maken hebben. Dus een zeer geslaagde Public Relations actie van de VBBN!

Rectificatie

In Bijen 8(1): 26-27 (1999) zijn alle ontvangers van een onderscheiding van de VBBN vermeld. Aan deze personen moet toegevoegd worden bij 'Bijzondere jubileumonderscheidingen': drs. J.D. Kerkvliet

Een moderne korfimpresie, gemaakt van metaal en bevestigd voor een kelderraam. Gemaakt door Arjan van Hemert uit De Bilt.